

14. FUSCULAS, AC TRIDENTES, UNGUOS. — In Hebraeo pro his tribus est una vox מִדְּלֵגוֹת *midlegot*, quae significat fuscinulam, sive ea tridens sit, sive unidens, puta uncinus unius dentis. Omittuntur hic phialae, quae habentur in Hebraeo, de quo dixi *Exodi xxv, 29*.

15. NON TANGENT VASA, nuda scilicet, et non operata. Addit S. Thomas Levitas nec ipsa vasa, licet involuta, sed tantum veves eis impositos tegisse.

Tropologicè Origenes, *homil. 4*: « Plebs, ait, Christiana Sancta sanctorum velata super humeros portat, dum Sacramenta suscipit, et praecepta implet, quorum rationem non intelligit. »

16. SUPER QUOS (Caathitas) ERIT ELEAZAR, — ut pote ex Caath oriundus. Gersonitis vero et Meraritis praerat Ithamar, junior Aarons filius, sed ita ut super omnes superintenderet, et generalem providentiam gereret Eleazar.

AD CUIUS (Eleazari) CURAM PERTINET OLEUM, INCENSUM, ET SACRIFICIUM (Jugo) QUOD SEMPER OFFERTUR. — Non quod solus Eleazar sacrificaret, aut adoleret incensum, sed quod ejus erat curare et prospicere ne materia haec, puta ne oleum, similia et incensum deesset. Haec cura quoad aliqua, postea in Levitis partita est, videlicet cura similia, vini, thuris, olis et aromatum, ut patet I *Paralip. ix, 29*.

18. NOLITE PERDERE POPULUM CAATH, — ne permittatis Caathitas perdi et occidi a me, quod fiet, si tangant Sancta sanctorum, id est vasa tabernaculi sanctissima.

23. HIC EST CULTUS, — hoc est ministerium Gersonitarum. Hebraeum enim עֲבֹדָה *eboda* significat opus, servitium, ministerium, et quia hoc hic sacrum erat, ideo a nostro Interprete vocatur cultus.

37. HOS NUDERAVIT MOYSES ET AARON, JUXTA SERMONEM DOMINI PER MANUM MOYSI. — *Ts per manum Moysi* refer non ad « numeravit, » sed ad « sermonem Domini, » q. d. Numerati sunt omnes juxta sermonem et imperium Domini, qui id fieri jussit « per manum Moysi, » id est per Mozen ministrum et instrumentum suum. Hoc enim significat manus, utpote quae in homine est organum organorum.

49. RECENSUIT EOS MOYSES, UNUMQUEQUE JUXTA OFFICIUM ET ONERA SUA, — dicendo videlicet, et singulis imperando: Hi Gersonite portant cortinas tabernaculi, isti sagum cilleinum, illi velum ostii, et similiter Meraritis et Caathitis, particulatim quibusque sua munia dispertiendo. Atque haec videtur fuisse tota functio, totumque officium Levitarum ordinarium usque ad Davidem, videlicet portare et custodire vasa tabernaculi, uti indicatur I *Paral. xliii, 26*. David vero, ut ibidem dicitur, officium canendi, sive psallendi, alioque eis attribuit, et inter eos distribuit. Dico ordinatum: nam extraordinarie Levite in victimis exornandis, concidendis et cremandis juvabant

sacerdotes, quando ipsi ad ea non sufficiebant. David Levitis.

Ex his legis veteris ministris ortum habuerunt ministri legis novae, id est ad eorum exemplum in Ecclesia sunt constituti: puta ex Levitis diaconi, ex sacerdotibus filii Aaron presbyteri, ex pontificis Episcopi, ex cantoribus templi cantores Ecclesiae, ex Aaron et filii ejus, qui componebant lucernas, *Exod. xxvii, 21*, acolyti, quos ceroferrarios vocant; ex Nalimeis, de quibus dicendum est *Josue cap. ix, vers. ultim.*, subdiaconi; ex Nazareis, de quibus cap. vi, Religiosi. Ita docet Innocentius III, lib. I *De sacro Altaris mysterio*, a cap. ii usque ad vii. Jam si tantum fuit officium Levitarum veterum, qui tantum circa tabernaculum sacerdotibus subserviebant, ut Deus sigillatim hic singulis sua munia operose assignet, quantum erit officium Diaconorum et ministrorum novi Testamenti, qui sacrificio corporis et sanguinis Christi deserviunt! sane angelum est, et ab angelis saepe usurpatum.

Cum aliquando die Paschae in ecclesia S. Mariae Majoris Gregorius I Pontifex celebraret, et « pax Domini sit semper vobiscum, » dixisset, angelus Domini alta voce respondit: « Et cum spiritu tuo. » Propter quod Pape ipsa die ibidem celebranti, et « pax Domini, » etc. dicebatur, nihil responderet, inquit Joannes Diaconus, in Vita S. Gregorii.

Proculus Episcopus et Martyr e Syria Roman venit tempore Justinii Imperatoris, quod tunc Romanam provinciam pereuntes predicabat, miraculis ac vitae sanctitate refulgens. Is cum die quadam rem sacram faceret praesente Valentino Episcopo Interamneni, angelus Domini acceptum de altari calicem in aera videntibus omnibus sublevavit, sanctus autem presbyter de mandato angelum sanguinem consecratum libavit. Ita refert Petrus Episcopus Aquilinus, lib. I *Catal. Sanct.* cap. xv.

In Vita S. Oswaldi Episcopi Vigorniensis, qui vixit anno Domini 1170, narratur quod angelus ipsi sacrificanti ministrari officiose, et ad singula responderit.

Frater Joannes de Parma, Generalis Franciscanorum, hora constituta venit ad sacrificandum, nec comparebat frater ministraturus: mox adest angelus, et fit minister, vultu ac veste reverens Religiosum. Sacrificio finito venit frater, rogatque: Placeat, pater mi, Sacrum facere? Tum vir Dei cognovit angelum, non Religiosum, Sacro ministrasse. Ita habent eorum Chronica, tomo II, lib. I, cap. lviij.

S. Nilus Abbas, epistola ad Anastasium Episcopum

(1) Postrema hujus versus verba ex hebr. sic Maurer erit, recensuit ejus, Moysi, id est, in censum ab eo relati fuerunt ii, quos Jova Mozen censere jusserat. Aili אֵלֶּיךָ positum putant pro כֵּתִיב, prout.

pum, scribit de S. Joanne Chrysostomo eum, quoties fere celebrabat, angelos vidisse: « Cum crepisset, ait, sanctum sacrificium, plurima statim ex illis virtutibus a caelo descendentes, stolis indute splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, prone altari, magno cum silentio et reverentia, quoad venerandum illud mysterium expletum fuit, circumsteterunt. Deinde hae illae singulae per totam domum diffusae, presbyteris et diaconibus distributionem corporis et prelosi sanguinis ministrantibus adhaeserunt, satagentes, et sedulo adjuvantes. »

Audi magis mirandum. Christus Dominus dedit sacram communionem S. Dionysio Areopagite. Nam cum ipse carcere cum Rustico et Eleutherio clauderetur, nec posset celebrata, apparuit ei Christus cum angelorum multitudine, et accipiens panem sanctum dedit illi dicens: « Accipe hoc, mi care, quod mox tibi complebo una cum Patre meo; quoniam mecum est maxima merces tua, et his, qui audierint te, salus in regno meo. Nunc

age fortiter, et memoria tua erit in laude. » Ita hilduinus in Vita S. Dionysii.

S. Bonaventura ex humilitate abstinentis sacra communionem, quasi indignum, particulam consecrate hostie de manu celebrantis per angelum accepit, qui eam illius ori immisit, significans ut omnem saepe celebrandi scrupulum amoveret et cum Creatore suo, a quo amabat, familiariter conversaretur. Ita habet ejus Vita.

Idem contigit cui tam sanctae matronae, cui nomen Bertranda, ut habetur in Vita S. Elzearii, cap. xvij.

In Vita SS. Faustini et Lovitae Martyrum legitimus, quod, cum ipsi Secundum militem Mediolani baptizassent, et sacram communionem ei dare vellet, nec haberent panem ex quo eum conficerent, a columba delatum acceperint, eique sumentum porrexerint. Columba, quae est symbolum Spiritus Sancti, significabat in Ecclesiastica Spiritum Sanctum quoque adesse. Nam ubi est Filius, ibi est et Pater, et Spiritus Sanctus.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Subet Deus inmundos castris ejici. Secundo, vers. 12, fert legem zelotypiae, qua mariti uxores de adulterio suspectas per aquas maledictas explorent.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Praecepit filiis Israel, ut eiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fluit, pollutusque est super mortuo. 3. Tam masculinum quam feminam eicie de castris, ne contaminent ea cum habitaverim vobiscum. 4. Feceruntque ita filii Israel, et ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi. 5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 6. Loquere ad filios Israel: Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, 7. confluebunt peccatum suum, et reddent ipsum caput, quantaque partem desuper, ei in quem peccaverint. 8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. 9. Omnes quoque primitiae, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem pertinent; 10. et quidquid in Sanctuarium offertur a singulis, et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. 11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 12. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contempnens, 13. dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro: 14. si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur, 15. adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem sili farinae hordeaceae: non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiae est, et oblatio investigans adulterium. 16. Offeret igitur eam euerdos, et statuet coram Domino: 17. assumetque aquam sanctam in vase fictili, et paulillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam. 18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, et ponet super manus illius sacrificium recor-

dalionis, et oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum excreatione maledicta congressit, 19. adjurabitque eam, et dicit: Si non dormivit vir alienus tecum, et si non polluta es deserto mariti toro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congressi. 20. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero viro, 21. his maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo; putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus dirumpatur. 22. Ingreantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, et utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier: Amen, amen. 23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congressit, 24. et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, 25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, et elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare; ita duntaxat ut prius 26. pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, et incendat super altare; et sic potum det mulieri aquas amarissimas. 27. Quas cum hiberit, si polluta est, et contempto viro adulteri reo, pertransibunt eam aquæ maledictionis, et inflato ventre computrescat femur: eritque mulier in maledictionem, et in exemplum omni populo. 28. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, et faciet liberos. 29. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit, 30. maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt; 31. maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam.

2. PRECIPIT FILIIS ISRAEL, UT EJCIANT DE CASTRIS OMNEM LEPROSUM. — in Hebræo additur causa, quia ego, scilicet Deus, qui mundissimus sum, habito in medio vestrum. Volo ergo castra mea esse munda, ab eisque leprosis aliosque immundos ejici. Ejciuntur ergo hic extra castra primo, leprosi; secundo, ii qui semiosis profluvio laborabant; tertio, polluti super mortuo, id est, qui contactu mortuini, sive cadaveris humani, legalem pollutionem, id est immunditiam, contraxerant, quorum primi duo excubant castris, donec sanarentur: sanati enim prævia lustratione præscripta Levit. xiv et xv (exceptis tamen sacrificiis, ibidem præscriptis: hæc enim in deserto non fiebant), in castra recipiebantur; tertii vero certis diebus se lustrabant, et post septimum diem sine alia cerimonia ad castra redibant, ut patet Numer. xix, 41 et 42.

Nota: Per castra hic coetus populi totius, non autem Levitarum tantum intelligitur, ut patet. Quare perperam Lyranus ex Rabbi Salomone: Leprosi, inquit, extra castra populi, seminidii extra castra Levitarum, polluti super mortuo extra castra delicti, id est extra tabernaculum, quod erat quasi domus Dei, ejiciebantur: omnes enim hi non tantum tabernaculo, sed etiam totis castris populi arcebantur.

Nota: Præcepta moralia et judicialia servabantur ab Hebræis in deserto, æque ac in terra Chanaan; ceremonialia vero plerumque non servabantur in deserto, ut patet de circumcissione, Josue v, 6, et de sacrificiis, Amos v, 23, et Actor. vii, 42, ac de festis, saltem quoad sacrificia festo quolibet præscripta: nam quoad cessationem ab opere, festa quæ eam exigebant, servabantur in deserto, nisi movenda essent castra, ut patet de

sabbato: nam illud violans, colligensque ligna in sabbato lapidatus est, Num. cap. xv, vers. 33. Pari modo in deserto non servabantur persolutio jurum sacerdotialium, puta primitiarum et decimarum; nec redemptio primogenitorum, post primam illam in Sina factam, Numer. iii, 46. Iteque merito. Nam in deserto sacerdotes suo manere sacerdotiali, quod erat sacrificare, non perungebantur; ac proinde hæc jura, quasi stipendia sua, non merebantur. Rursus his non indigebant, cum omnes viverent ex manna: ita Abulensis. Excipe hic nonnulla ceremonialia: nam immundi in deserto post lustrationes præscriptas exiabantur, ut paulo ante dixi. Rursus, panes propositionis ibidem in mensa Domino proponi debebant, ut patet cap. iv, vers. 7. Igitur sacer insuper jugiter fovendus erat, ut patet Levit. cap. vi, vers. 13.

6. VIR, SIVE MULIER, CUM FECERINT EX OMNIBUS PECCATIS, QUÆ SOLENT HOMINIBUS ACCIDERE, — scilicet cum fecerint aliquam injuriam proximo, in quale peccatum labi solent homines.

7. CONFITERENTUR PECCATUM SUUM (nota hic usum, imo præceptum confessionis particularis in lege veteri), ET REDDENT IPSUM CAPUT. — Hebræice, reddent ipsum delictum in capite suo, id est, reddent ipsum caput, ipsam rem quam acceperunt. In hoc enim casu injuriæ et injustitiæ ex lege hæc, et ex lege nature prescribitur restitutio. Vide Levit. vi, 3, ubi idem hic casus explicatus est.

8. SIN AUTEM NON FUERIT QUI RECIPIAT (Hebræice, si non est redemptor, id est propinquus sive consanguineus qui recipiat, id est propinquus enim defuncti pertinebat redemptio, et etiam exceptio rei), DABUNT DOMINO, ET ERIT SACERDOTIS

dos enim est vicarius, et quasi hæres Dei.

EXCEPTO ARIETE (præter arietem) QUI OFFERTUR PRO EXPIATIONE, — quasi in satisfactionem pro peccato. Unde Hebræi dicunt: Cum aries ducitur ad mortem, cogitare debet peccator et reputare, ac si ipse ob peccata sua duceretur ad mortem et confiteri: «O Domine! ego reus sum mortis, ego commeri lapidari, comburi, aut strangulari propter hoc peccatum. Verum quia non vis mortem peccatoris, accipe pro me hunc arietem, quem tibi immolo.»

9. OMNES QUOQUE PRIMITIÆ, QUAS OFFERUNT FILII ISRAEL, AD SACERDOTEM PERTINENT. — «Ad sacerdotem,» id est ad sacerdotes: nam primitiæ inter omnes sacerdotes dividebantur; secus erat de sacrificiis: hæc enim sacrificanti cedebant, ut dictum est Levit. vi, 26, et cap. vii, vers. 8.

10. QUICQUID IN SANCTUARIUM OFFERTUR A SINGULIS, ET TRADITUR MANIBUS SACERDOTIS, IPSIUS ERIT. — Hebræice, uniuscujusque sancta, id est oblata, et quicquid homo sacerdoti dederit, ipsius erit. Nam si quis aliquid in gazophylacium injecisset, aut dedisset sacerdoti in manus ad usum templi vel tabernaculi, id templo vel tabernaculo cedebat; sin autem sacerdoti dabat in ejus usus, illi cedebat (1).

Topologicæ Rabanus: Primitiæ, ait, bonæ voluntatis, verborum et operum, et quicquid in sanctuario, id est, in Ecclesia, Domino offerunt veri Israelitæ, id est, Ecclesiæ filii, sacerdotis est, id est, Christi Domini est; quia ad ejus gratiam pertinet, ejusque meritis, impetrationi et donationi tribuendum est.

Vers. 12. 12. VIN CUIUS UXOR ERRAVERIT. — Hebræice, declinaverit, scilicet ad alium virum per adulterium.

Vers. 13. 13. QUIA NON EST INVENTA IN STUPRO, — in adulterio (2).

Vers. 14. 14. SI SPIRITUS ZELOTYPICUS (id est, si zelotypia) CONCITAVERIT VIRUM. — Sic spiritus prudentiæ, lenitatis, misericordiæ vocatur ipsa prudentia, lenitas, misericordia.

Nota: Uxor que laborat vel culpa vel suspitione adulterii, jubetur hic a Deo se purgare et probare per aquas zelotypiæ. Miraculo ergo quasi stato et continuo olim apud Judeos explorabatur scelus adulterii; idque ad hoc, ne scilicet si factum, quod suspicabantur, probare non possent zelotypi conjuges, uxores occiderent. Eadem de

(1) Vers. 9 et 10. Primitiæ, scil. peccatis et animis que elevando et agitando offerbantur (Conf. Exod. xxiii, 17 et 28), ad sacerdotem pertinent. Sed præter hunc partem, que necessario sacerdotibus cedebat, Israelitis dono voluntario possunt aliam victimam partem aut mortis quodvis illi tribuere; nam, ut fert textus hebr., suum est cuiusque sacrificium, et quod dedit sacerdoti, ipsius erit.

(2) Vers. 12 et 13. Hebræa habent, vir cuius uxor erraverit, et prævaricata fuerit contra eum prævaricationem, dormitricem viri cum eo coitu seminis, idque latet mortuum ejus, et abcondita est, et est polluta, neque testis est adversus eum, quia non est deprehensa.

causa lisdem, utpote ducæ cervicis hominibus, permissus est libellus repudi. Simili modo apud Christianos olim mulieres suspecte de adulterio se purgabant tangendo ferrum candens, si ab eo non adirentur, uti configit S. Cæmundi: quæ proba cum a Deo non esset instituta, ideoque esset Dei tentatio, jure a Canonibus est damnata. Discæ hic, inter tribulationes carnis quæ sentiunt conjugati, non minimam esse zelotypiam. Apud Persas, non tantum qui appellasset et attigisset regis pellicem, sed et qui in itinere propius prætervectus fuisset, multabatur capite, inquit Plutarchus in Artaxerxes.

Excandescit Catulus in Gellium rivalem, ut puella suæ furem. Idem ægre fert Gellium sibi ob pulchritudinem prepositum, ubi ait:

Gellius est pulcher, quidni? quem Lesbia malit,
Quam te cum tota gente, Catulle, tua.

Circæ venefica ægre forens Scyllam nympham a Glauco amari, fontem in quo se lavabat infect veneno, cuius virtute Scylla in monstrum marinum mutata est, uti apposite fingunt Poetæ.

C. Sulpitius uxorem suam repudiavit quod aperto capite aedes egressa esset: «Lex, inquit, tibi meos unius oculos præfinit, quibus formam tuam approbes: his esto speciosa, non aliorum oculis placeas.»

Antisthenes adolescentem consulenti, ejusmodi uxorem duceret: «Si formosam duxeris, ait, habebis communem; sin deformem, habebis penam.» Græce est allusio inter uxorem et penam. Suae debet ergo media stataque forma ducendam, quæ nec fastidium moveret viro, nec adulterium oculos in se provocaret.

Democritus, cum esset procerus, rogatus cur tam parvam duxisset uxorem: «Ego, ait, in malo eligendo, quod minimum erit elegi.» Idem respondit B. Thomas Morus.

Pittacus uxorem ducere noluit: «Quia si pulchram, ait, duxero, habebō zelotypiam, si non meam, certe aliorum ambientium: si turpem, habebō fastidium.»

Socrates dicebat, «se tria mala assecutum: Grammaticam, paupertatem et perniciosam uxorem; quorum duo jam effugisset, tertium effugere non possit.»

Plato, rogatus «quando ducenda esset uxor? juveni, ait, nondum; seni nunquam.» Græce juveni dicitur: ἀνέστης et ἀνέστης, subdiancis proprus abstinendum a matrimonio.

Protagoras, rogatus cur filiam dedisset uxorem suo inimico? «Quia, inquit, nihil ei dare poteram deterius.»

Philoxenus, rogatus cur Sophocles bonas introduceret feminas, ipse vero malas: «Quia, ait, quales oportet esse feminas, Sophocles docet; ego autem quales sint.» Quare Alfonso Aragonum rex dicere solebat, «matrimonium sine querelis fore et tranquillum, si maritus surdus fiat,

Miraculo adulterii in lege veteri.

Confessio particularis in lege veteri.

uxor cœca: » innuens feminas obnoxias esse zolotypiæ, atque inde oriri rixas et querelas: natus macris permolestam esse uxorum garulitatem, qui cariturus sit, si fiat surtus: nec illa vexabitur adulterii suspicionem, si careat oculis, vel fugiat oculos aliorum.

13. OFFERT ORATIONEM PRO ILLA. BECIAM PARTEM SATI FARINE HORDEACEE. — Satim, hebraice *q̄ba*, Septuaginta *q̄bi*, mensura erat aridorum continens tres modios: erat enim decima pars cori: corus autem continebat 30 modios. Unde Chaldaeus pro sato uno vertit tria sata, id est tres modios, sive tria vasa minora.

NON PUNDET SUPER EAM (oblationem zolotypiæ) OLEUM (quia oleum symbolum est misericordiæ, non crudelitatis zolotypiæ), NEC IMPONET TRUS, — quia trus est symbolum devotionis et bonæ famæ, non autem infamie hoc sacrificio adulteræ irroganda. Adde omnia hic vilitatem spectare: unde et terra in aquam bibendam immittitur, ut significetur vilitas in quam se abiecit adultera. Ita Theodoretus, *Quæst. X*, et Cyrillus, lib. XIV *De Adoratione*, pag. 284 (1).

17. ASSUMITQUE AQVAM SANCTAM, — id est aquam depuratum ad usus sanctos in tabernaculo (2): eadem tamen vers. 18 et 19 vocatur aqua amarissima, tum quia maledictionibus sacerdotis erat quasi onusta et gravida, tum quia epola ab adultera amaritudine magna eam affiebat.

ET PAVILLUM TERRE DE PAVIMENTO TABERNACULI MITTET IN EAM, — ut significetur adulteram esse vilem instar pulveris, qui pedibus calcatur. Unde *Ecl. ix* dicitur: « Mulier fornicaria quasi lutum condecalbitur. » Sumitur autem terra hinc ex atrio tabernaculi, quia, quando sacerdos probam hanc faciebat, erat in atrio tabernaculi. Ita Abulensis.

18. DISCOOPERIET CAPUT EJUS. — Jubetur hic mulier rea, vel suspecta de adulterio, nudo capite sibi Domino, ut significetur omnia Deo esse nuda et aperta: nec adulterium, nec quidquam eorum quod secreto et in oculo fuit, Deum latere. Ita Theodoretus, *Quæst. X*, et Procopius. Idque ad hoc, ut videlicet mulier hoc ritu videns se sibi coram Domino, serio contremisecat, poeniteat et culpam (si rea est) fateatur: ne negando crimen, perjurio execratorio, quod mox subitura est (uli jubatur vers. 22), dupliet, Dei jus vindictam et execrationem statim incurral.

ET PONET SUPER MANUS ILLIUS (mulieris de adulterio suspecte) SACRIFICIUM REORDINATIONIS. — Dicitur « reordinationis, » quia pars sacrificii farrei, sive mincha offerrebat Deo in monumentum et reordinationem, quod tota farina vel mincha per hanc sui partem Deo esset oblata. Vide dicta *Levit. II, 2. Secundo*, et potius dicitur « reordatio-

nis, » quia, ut vers. 18 in Hebreo additur, et sacrificio commemorans peccatum, quod Noster vertit, *investigans adulterium*.

INSE (sacerdos) AUTEM TENEBIT AQVAM AMARISSIMAS, IN QUIBUS CUM EXERCATIONIS RATIONE CONVERSIT. — Querens, quoniam faciant hæc maledictiones a sacerdote super aquas prolatae et congestæ? Verisimile est ex vers. 21, hæc, vel his similes fuisse. Aqua maledicta sis in nomine Domini: et si mulier ista peccavit adulterio, ingrediatis uterum ejus, eumque dirumpas, atque putrescere facias femur ejus, ut sit in exemplum toti populo.

19. ADHARITQUE EAM: SI NON POLLUTA ES, NON TE NOCERUNT AQVE ISRE. — Noco, antiqua sytaxi regebat accusativum: hinc dicitur *Psal. xxvi, 2*: « Judica, Domine, nocentes me: » et *Luc. iv, 33*: « Exiit ab eo, neque illum nocuit. » Sis et et Plantus: « Jura te non nociturum hominem. »

20 et 21. SIS AUTEM POLLUTA ES, EST, DET TE DOMINUS IN MALEDICTIONEM. — Est hæc secunda maledictio: prior enim erat aquæ, hæc est ipsius mulieris. Hebraice est, *det te Dominus in execrationem, et in juramentum in medio populi tui*. « In juramentum, » id est, in imprecationem, q. d. Sis tam misera et infelix, ut publica et communis hominum imprecatio sit hæc: Contingat tibi quod illi adulteræ conigit.

22. ET RESPONDEBIT MULIER, AMEN. — Nota: Hic erat ordo hujus probe, ut patet ex Hebreo: *Primo*, sacerdos maledictiones proferebat super aquas. *Secundo*, proferebat maledictiones super mulierem, ipsa respondente. *Tertio*, his secundas maledictiones scribebat in libro: mox scripturam abluerebat aquis maledictiois mulieri propinandis. *Quarto*, accipiebat ab ea mincha, pota similis, et ex ea de more pugillum Domino adolebat et cremabat; reliquum vero sibi servabat. *Quinto*, potam aqua maledictæ dabat mulieri, quam si criminis esset rea, intumescebat venter ejus, et femur putrescebat. Addunt Iudei: et moriebatur: quod etiam salis significat noster Interpres, et Septuaginta vers. 21, factum esse disruptione uteri: idque fiebat statim, ut videtur. Nam quod Josephus, lib. III, cap. x, obscure innuit, hanc penam dilatam fuisse ad decem menses, non satis cum S. Scriptura hæc, neque cum more divine providentiæ et vindictæ congruit. Hinc enim solet sua miracula et judicia cælestissimi operari, maxime per signa se instituta: præsertim cum hæc vindicta detegendam esset hic facinus uxoris, ut marito zolotypo satisfaceret, qui aliqui eam perrexisset vexare, imo occidisset; ad quod tamen præcavendum hæc proba a Deo fuit instituta.

Nota: Hic tumor uteri, et putrefactio femoris, non ab aliqua vi aquis insita, sed tantum a Deo ad cæremoniam hanc adhibitam producebantur.

Porro hæc lege et pena testabatur Deus, *primo*, se fidei conjugalis præsidem esse ac vindicem, atque innocentie testem et custodem, ne videlicet

zolotypia dissidium gigneret. Ite, rixas et ead: *secundo*, se oculis sceleris videre, notare et prodere: *tertio*, adulterium grave esse scelus, publica et horribili poena dignum, ut uxores contineantur in officio, et ab impudicitia coercerentur metu tam gravis poenæ. Solent enim hæc adulteria committi in oculo, ut juridice probari vix possent: unde Deus hic eorum sibi iudicium arrogat. Ita Vatablus. Addunt Iudei eandem plagam inflictam fuisse ipsi adultero, etiamsi is oculus esset: fides sit penes eos.

24 et 25. QUAS CUM EXHAUSERIT, TOLLET SACERDOS DE MANU EJUS SACRIFICIUM. — « Exhauserit, » id est hauserit, vel hauriet. Nam fere simul et eodem tempore, mulier bibebat aquas, et sacerdos adolebat mincha, ita ut moraliter hæc duo censerentur fieri quasi eodem tempore. Ordo enim erat is quem dixi vers. 22, quem noster quoque Interpres clare exprimit vers. 20, scilicet quod prius sacerdos adoleverit mincha, deinde aquas mulieri potandas dederit.

27. PERTRANSIBUNT EAM. — Hebraice, *ingredietur in eam*.

28. QUOD SI POLLUTA NON FUERIT, ERIT INNOXIA (id est imputa, non ledetur ab aquis hisce maledictiois: sic insons sumitur pro i. punito, *Eccl. xx, 7*), ET FACIET LIBEROS. — Chaldaeus vertit, et concipiet conceptionem; Septuaginta, et seminabit semen, id est filium ex semine concepto producet. Videtur hic Deus promittere uxori innocenti fecunditatem et liberos, ob suspicionem adulterii, et ignominiam probe hujus, quam insons immunito passa est.

Addunt et fabulantur Rabbinæ eam per miraculum sine somno concepisse instar B. Virginis, uti referunt et refutant Abulensis, Lyranus et Dionysius Carthusianus.

Morale. Vide hic quantum crimen sit, quamque Deo et hominibus exosum adulterium. Audi S. Job, cap. xxxi, 9: « Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum sit uxor mea. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina. » Et *Ecl. cap. xiii, 23*: « Orcis homo qui transgreditur tenebre circumstant me, et parietes cooperiunt me, et non intelligit quoniam omnia videt oculus

illius, quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi. Sic et mulier omnis reliquias virum suum, et statuens hereditatem ex alieno matrimonio. *Primo* enim in lege Altissimi incredibilis (incredula, inobediens) fuit. *Secundo*, in virum suum deliquit. *Tertio*, in adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit sibi. Non tradent filii ejus radices, et rami ejus non dabunt fructum. Derelinquet in maledictum memoriam ejus, et deleceus filius non delebitur. »

Gerardus Spartanus, rogatus qua poena Spartani plecterent adulterum: « Nullus, ait, Spartæ adulter est. » Cumque instaret alter quid, si existat? Dabit, inquit, bovem tantum, ut porrecto ultra Taygetum collo, libat ex Eurota. Risit alter dicens: Fieri non potest, ut tantus bos inveniat. « Et quo pacto, inquit Gerardus, Spartæ existat adulter, in qua delicia, divitie, et corporis acutissimi cultus probro habentur? »

Thales adulterio seiscitant an abjuraturus esset perjurium: « Non est, ait, perjurium adulterio pejus, » q. d. Quid rogas de pejerando, cum facinus perjurio per non dubitatis committere?

Adde adulterium sæpe esse causam cædium et parricidiorum. Ita David ob adulterium cum Bersabee, commisit homicidium Uriæ, Clytemnestra cum Egistho adulterio in perniciem mariti Agamemnonis conjuravit; quo interempto Orestes furor in matrem concitatus est. Ita Euripides in *Oreste*.

Euridice Macedonum regina, Amyntæ uxor, atque Philippi mater, ut adulterio regnum traderet, Alexandrum et Perdicaem filios veneno sustulit; idemque viro fecisset, nisi filia scelus detexisset. Quin et bestia adulterium detestantur et vindicant. Audi Guilielmu Parisiensem, primæ partis *De Universo* part. III, cap. viii: « Tempore, ait, meo, ciconia tanquam de adulterio convicta per olfactum masculi sui, nescio qualiter accusante masculo, vel detegente ejus crimen, a tota illa multitudo deplumata atque dilacerata est, tanquam concilio aut iudicio omnium esset adulterii judicata. »

Cuotus probum est avium et hominum, quia nidus et ova aliarum avium invadit, eis incubat, earque excludit, teste Plinio, lib. X, cap. 12. Vide dicta *Genes. xxxviii, 24*.

(1) Pro oblatio *investigans adulterium*, hebr. est, *oblatio memoria in memoriam reocans culpam*, scil. Deo ulteri.

(2) Eam sumet et labro auvo.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur votum, consecratio et ritus Nazaræorum. Secundo, vers. 23, datur forma benedictionis, qua sacerdotes benedicant populo.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos: Vir, sive mulier, cum fecerint votum ut sanctificentur, et se voverint Domino consecrare; 3. a vino, et omni quod inebriare potest, abstinere. Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quidquid de uva exprimitur, non bibent; uvas recentes siccasque non comedent; 4. cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur, quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent. 5. Omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cesarie capitis ejus. 6. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingreditur; 7. nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei super caput ejus est. 8. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. 9. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus: quod radet illico in eadem die purgationis suæ, et rursum septima; 10. in octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ, sacerdoti in introitu fœderis testimonii, 11. facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo: sanctificabitque caput ejus in die illo; 12. et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato: ita tamen ut dies priores frili fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus. 13. Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis; 14. et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et ovem anniculum immaculatum pro peccato, et arietem immaculatum, hostiam pacificam, 15. canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, et lagana absque *mirificaverint se ad votendum*, ac libamina singulorum: 16. quæ offeret sacerdos coram Domino, et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. 17. Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, et libamenta quæ ex more debentur. 18. Tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cesarie consecrationis suæ; et tolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. 19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manus Nazaræi, postquam rsum fuerit caput ejus. 20. Susceptaque rursum ab eo elevabit in conspectu Domini: et sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, et femur. Post hæc potest bibere Nazaræus vinum. 21. Ista est lex Nazaræi, cum *voverint oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus, juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.* 22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 23. Loquere Aaron et filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis: 24. Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. 25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. 26. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. 27. Invocabuntque nomen meum super filios Israel; et ego benedicam eis.

2. VIR, SIVE MULIER, CUM FECERINT VOTUM UT SANCTIFICENTUR. — Hebraice, cum separaverint, vel

mirificaverint se ad votendum, id est cum voverint votum Nazaræi, ut separent se a communi homi-

nium consuetudine et vivendi ratione (quod quid novum et mirum est), et consecret se Domino. Sanctificatio ergo hic significat separationem a communi hominum vita, et abstinentiam a vino et sicca, id est potu omni qui inebriare potest, idque ad honorem et cultum Dei, a qua separationem Nazaræus, id est separatus, dicitur. De quo plura vers. 7.

Nazaræi apud Judeos erant viri religiosi, qui, ut liberius vacarent legi et meditationi rerum divinarum, aliorum commercio se abdicabant, vel semper, vel ad tempus, et Domino se totos dedebant; vel qui, cum profusus vino et reliquis delicis usi fuissent, postea abstinentiam et severioris vite generi se mancipabant, ut corpus alligerent. Hi erant Nazaræi penitentes; priores erant quasi contemplantes. Ita Vatablus. Porro Nazaræi erant duplices: quidam enim habebant votum perpetuum, ut Samel, I Reg. xxviii, et Samson, Judic. xii, 7; alii ad certum tempus, quod non erat lege definitum, sed unusquisque pro sua devotione tempus sibi præferebat. Talis Nazaræus fuit S. Paulus, Act. xxi, 23.

3. QUICQUID DE UVA EXPRIMITUR. — Hebraice, *residuum uvæ*, id est, quod ab uvis jam pressis postea vel aqua madefactis, vel coctis, reliqui humoris exprimitur. Nil enim tale comedere aut bibere poterant Nazaræi.

4. AD UVA PASSA USQUE AD ACINUM NON COMEDENT. — id est ne acinum quidem uvæ, seu nihil omnino quod uvæ est, comedent. Hoc enim significat hæc phrasid Hebræorum (1). Similis est cap. viii, vers. 4, in Hebræo, et Genes. cap. xiv, vers. 23, ubi dicitur: « A filo subtegmis usque ad corrigiam calcigæ » id est, ne filum quidem aut corrigiam accipiam ex omnibus quæ tua sunt. Hinc patet Nazaræos non potuisse comedere uvas passas et siccas.

5. NOVACULA NON TRANSIBIT PER CAPUT EJUS, — scilicet ad radendum vel ad tendendum crines Nazaræi.

USQUE AD COMPLETUM DIEM, QUO DOMINO CONSECRATUR. — Hebraice, usque dum impleantur dies, quibus separavit se Domino.

SANCTUS ERIT CRESCENTE CESARIE CAPITIS EJUS. — g. d. Nazaræus erit et cognoscetur, si secundum hoc meum præceptum sinal promissam excoerere comam.

Jussit Deus Nazaræum alere crines, partim ut hoc signo ostenderetur eum a cultu, æque ac a deliciis corporis separatum esse, partim ut eos in termino voti sui Domino daret.

6. SUPER MORTUUM NON INGREDIETUR, — non ibit ad funus mortui, ne quidem patris aut matris. Qua in re Nazaræi perfectiores erant communibus sacerdotibus; hi enim poterant interesse funeri patris, matris, fratris et sororis, atque æquantur

summo Pontifici, qui nec patris nec matris funus adire poterat, Levit. xxi, 11.

Nota: Apud Hebræos contaminabatur aliquis super mortuo tripliciter: primo, si tangeret eadem, ver aut ossa, etiam reperta in agro; secundo, si iret ad exequias plangentium mortuorum, aut si esset in domo in qua jacet mortuus, vel agens animam, ait Abulensis. Tertio, si aliqua ejus vasa contingeret, ut patet Numer. xix, 10 et seq.

7. QUIA CONSECRATIO DEI SUPER CAPUT EJUS EST, — g. d. Quia coma intonsa super caput ejus est, quæ ostendit illum Domino esse separatum, coronatum et consecratum; et in hac cesarie sine coma videtur præcipua, et in hac cesarie sine coma videtur denominabantur, fuisse Nazaræorum cæremonia. Unde sequitur:

9. SIN AUTEM MORTUUS FUERIT QUISPIAM CORAM EO, POLLUETUR CAPUT CONSECRATIONIS EJUS, — id est, polluetur ejus consecratio, quæ maxime apparuit in cesarie capitis; ideoque ne capilli hi Nazaræorum quasi sacri postea profanarentur, finito voto, Domino cui consecrati erant, comburebantur, ut patet vers. 18 (2).

Nota, *nezor* significat primo, separationem; secundo, consecrationem; tertio, coronam; quarto, cesariam sive comam instar coronæ, quæ Deo consecratur. Hinc a *nezor* deductum *nezir* nazir, id est Nazaræus, significat primo, separatum Deo; secundo, consecratum; tertio, coronatum; quarto, cesarem sine comatum.

Allegorice, Rupertus hæc omnia accommodat Christo, de quo Matth. ii, vers. ult., per Prophetas predictum dicitur: « Quoniam Nazaræus vocabitur; » quod exponens S. Hieronymus: Nazaræus, ait, sanctus interpretatur. Sanctum autem Dominum futurum omnis Scriptura commemorat, ejusque sanctitatem Nazaræi hi omnes, et nominalim Joseph patriarcha, Genes. xlix, 26, et Samson, Judic. xii, 5, præsignarunt: cujus symbolo in Nazareth educatus est Christus, Dei providentia per hoc significante, quod ipse vita et moribus esset Nazaræus; idque fusc probat Leo Castrinus in cap. xi Isai, vers. 1, tum ex aliis, tum ex eo quod Evangelista Nazaræus semper scribant per litteram zeta, quæ respondet Hebræo zain, qua littera scribuntur hi nostri Nazaræi. Si enim Nazaræus a *nezir* neler, Isai. xi, 1, id est flos vel surculus, deduceretur, ut multi volunt, tunc non scriberent Nazaræus per z, sed per litteram s. Neler enim ibi per Isade scribitur, quæ littera semper a scriptoribus sacris vertitur per s, nunquam per z; sed de hac re exactius agendum est Matth. ii.

Tropologice Rabanus et Cyrillus, lib. VI De Tropologice, Nazaræi sunt continentiumque vitam signari. Qui ergo vult Deo se

(2) Hebr. *est radet comam suam in die purificationis suæ, nimirum septem post dies, ita ut sanet tantum, non bis, ut infra vult Cornelius noster, ratio hinc. Cf. Num. xix, 11, 12.*

Tripliciter
contaminabatur
super mortuo
etiam

Vers. 7.

Nazaræus per
mo est
separatus.
Secundo,
consecratus.
Tertio,
coronatus.
Quarto,
cesarius.
Nazaræus
nazir.

Tropologice,
Nazaræi
sunt continentiumque
vitam signari.

Nazaræi
non potest
comedere
uvas passas.
Vers. 5.

Nazaræus
alere
crines,
partim
ut hoc
signo
ostenderetur
eum a cultu,
æque ac
a deliciis
corporis
separatum
esse, partim
ut eos in
termino
voti sui
Domino
daret.

Vers. 6.
Non ibit
ad funus
mortui,
ne quidem
patris aut
matris.
Qua in re
Nazaræi
perfectiores
erant
communibus
sacerdotibus;
hi enim
poterant
interesse
funeri
patris,
matris,
fratris et
sororis,
atque æquantur

(1) Quæ proprie vertenda est, a granulo, seu acino, ad corticem exteriorem.

magno voto, id est perfecta iustitia vita consecrare. hic a vino et sicera, id est omni re qua perturbare potest, animum abducat. Hec autem sunt sensus mundanus, terrene cupiditates, sollicitudines carnis, vane distractiones. Atque comm capitis, id est mentem non habet nudam, sed divinis cogitationibus et scientia completam. Ad patrem et matrem non ingrediatur, id est abdicat carnalem amorem, et sanguinis conjunctioni preterat Deum.

Quare Nazareus Religiosorum nostrorum vitam præsagurunt, ubi docet S. Gregorius Nazianzenus, orat. in laudem S. Basilii, S. Gregorius, lib. XXXII Moral. cap. xvii, Innocentius citatus cap. iv, 49, D. Thomas, II II, Quæst. CLXXXVI, art. 6. Religiosi ergo sunt veri Nazareus, id est separati a communi hominum vita, itaque coronati in capite quasi Reges et Cæsares, tam cæli quam terre, de quibus dicitur, Thren. iv: « Candidiores Nazareus ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. » In nive et lacte significatur Religiosorum castitas; in ebore antiquo jurgis et fortis obedientia; in sapphiro, qui celestis est coloris, puritas qua spem in solum Deum defigit. Hinc vers. 21, Nazareus vocatur status perfectionis et sanctificationis, scilicet legis veteris: sicut Religio in lege nova status est perfectionis, non acquisita (hic enim est Episcopatus), sed acquirenda per tria vota. Nam, ut ait Eusebius Emisenus: « Religiosus debet esse neglector quietis, fugax voluptatis, appetitor laboris, patiens abjectionis, impatiens honoris, pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitam. » Unde plane aberrant quidam ad Religionem conversi, a qui, ut ait B. Prosper De Vita contemplativa, ex pristinis moribus nihil abiciunt, quia scilicet non mutantur mente, sed veste; non actu, sed habitu; non opere, sed sermone. In Religione enim sæculariter vivunt, opationem virtutis pro virtute querunt, prædicant magna nec faciunt, accusant vita nec deponunt, publice sibi displicere simulant quod occulte committunt.

Secundo, sicut Nazareus, ita et Religiosi vino, omnique eo quod mentem turbare vel inquinare potest, abstinere debent. Audiant ipsi S. Hieronymum Paulinum monachum instituentem: « Sit vili et vesperinus cibus, olera et legumina; interdumque pisciculis pro summis ducas deliciis: qui Christum desiderat, et illo pane vescitur, non querit magnopere de quam pretiosis cibus stercus conficiat. » Et infra: « Nihil in te medicore esse contentus sum, totum summum, totum perfectum desidero. »

Tertio, Nazareus etiam acinis abstinere debebant, ne videlicet ab acinis ad uvas, ab uvis ad vinum transiret: Ita Religiosus omnem, etiam minimam et remotam occasionem gule et peccati præscindere debent. Nam, ut recte ait Glossa in illud Job XXI, Populi factus cum oculis meis: « Visum sequitur cogitatio, cogitationem delectatio, delectationem consensus, consensum opus, opus consuetudo, consuetudinem necessitas, necessitatem desperatio, desperationem damnatio. »

Audiant Religiosi, audiant Ecclesiastici, quid efficiat minorum canonum et ordinationum neglectus, S. Antonium doctorem, II part. Histor. tit. XV, § 2, postquam de Religiosis multis egit: « Præfate, ait, Religiones, que cum magno fervore et vite sanctimoniam initium habuerunt, minima negligentis traditionum paternarum, in processu temporis paulatim defluerunt et extinguitæ sunt, usque ad fundamentum in eis, vota scilicet substantialia; sed miseratione divina a septuaginta annis pullulantes, relloruerunt in paucis se reformantibus ad vitam regularem. »

Audiant S. Anselmum, epist. 6 ad Monachos: « Certissimum, ait, est, quod in multis Ecclesiis experimento didicimus, quia in monasterio, ubi minima districta custodiuntur, ubi rigor monachorum inviolabilis permanet, ibi pax inter fratres, et in capitulo proclamationes consequuntur. Ubi vero minimi excessus negliguntur, ibi totus Ordo paulatim dissipatur et destruitur. Si ergo de virtute in virtutem vultis ascendere, semper timete in singulis minimis Deum offendere. »

Merito ergo Religiosos et Religiosam monet S. Gregorius Nazianzenus, orat. De fide, dicens: « Illud velim non ignorem rugam unam tibi turporem esse quam maxima vulnera his qui in mundo vivunt; neque enim tam notabilem ac conspicuam in sordidis, quam in puris unius coloris vestibus, labes aliqua feditatem habet. »

Quarto, Nazareus non poterat lugere mortuum, etiam patrem vel matrem: ita Religiosus omnes carnales affectus erga parentes truncare debent, et audire illud Christi, Matth. vii, 22: « Sequere me; » et: « Dimitte mortuos sepelire mortuos suos; » et illud Psalm. XLV: « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum. »

Quinto, Nazareus polluebatur etiam ex sola presentia cadaveris: ita Religiosus ab omni peccato remotissimus esse debet, de quo plura vers. 9.

Sexto, Nazareus sanctificatione maxime sua erat in casario nutrienda. Hec autem mystice est sanctorum cogitationum germinatio, quibus homo sanctus efficitur; hæc autem fovent et nutriunt Religiosi.

Septimo, si contingeret Nazareum pollui super mortuo, cæsaries ejus quasi polluta radebatur, ut nova succresceret: ita Religiosus, si cogitationes et affectus eorum aliqua peccati labi inquinentur, mox eas amputant, et alias sanctas de novo accersunt.

Octavo, si pollueretur Nazareus, dies præteriti Nazareatus irriti censebantur, cogebaturque de novo tempus voti inchoare; cogebatur enim Deus maxime continua societate. Ita Religiosus, si lapsus sit in negligentiam aut aliud peccatum, iterum

novo cenatu, ac si nihil antea egisset, viam virtutis arripere debet, ac dicere cum Psal. LXXVI: « Dixi: Num crepi. »

Nona, puulo voli tempore radebatur Nazareus, capillum in altari holocausti cremabatur: quo significabatur, ait Gregorius, lib. II Moral. cap. xxxix, « tunc nos ad perfectionis summam pertingere; cum sie deteriora vitia superamus, ut etiam cogitationes superfluas a mente reseccimus, quas nimirum sacrificii igne concremare, est eas flamma divini amoris incendere, ut eorum totum Dei amore ardeat. » Tuncque Nazareus offerrebat primo, hostiam pro peccato, que significat plenam peccatorum remissionem, quam Religiosi in ingresso Religionis percipiunt. Unde et a S. Hieronymo, epist. ad Demetriadem, et a S. Bernardo, lib. De Precepto et dispensatione, cap. xxiii, et alijs, Religionis ingressus vocatur scemulus baptismus; secundo, hostiam pacificam, que significabat Deum Religiosorum prebitas facile placari et annuere; tertio, holocaustum, quod significabat Religionem non esse aliud quam holocaustum, uti docet D. Thomas, II II, Quæst. CLXXXVI, art. 7, quia sicut in holocausto tota hostia cremabatur, ita Religiosus nihil habet quod Deo non offerat. Nam externas opes offert per votum paupertatis, bonum corporis offert per votum castitatis, bonum anime offert per votum obedientie. Denique, ut religioni nullum genus sacrificii desit, ipsa quoque illustrissimum quoddam est martyrium. Nam, ut ait S. Hieronymus in Epitaphio Paula, « devote mentis immaculata servitus quoddam est martyrium; » et S. Bernardus, serm. 1 in festo omnium Sanctorum: « Vere, ait, martyrii genus est paupertas voluntaria. »

Audi qualia sint munia et martyria monachi, ex S. Hieronymo ad Rusticum: « In monasterio, ait, hic te silentium, ille doceat mansuetudinem; non facias quod vis; comedas quod juberis, vestiare quod acciperis; operis tui pensum persolvat. Subjiciaris cui non vis; lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, et necdum expleto somno surgere compellaris. Vicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus queritur; servis fratribus, hospitum lavas pedes, passus injuriam tacens, prepositum monasterii times ut dominum, diligas ut patrem; credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de majorum sententia judices, cuius officii est obedire et implere que jus sunt; femine nomen tuum noverit, et cultum tuum nesciant; multo tempore cisce quod doceas, nec credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus. »

Hec et plura Viegas in Apocal. ix, 2, sect. 11. Vide et Hieronymum Platun, De Bono status Religiosi, lib. II, cap. xix, et cap. xii et xv.

9. SIN AUTEM MORTUUS FUERIT SUBITO QUIPSIAM CORAM EO, POLLUETUR CAPUT CONSECRATIONIS EJUS. — Cur hoc? Respondet Lyranus, ut Nazareus

ejusmodi mortem suis peccatis attribueret. Tanta enim debet esse humilitas in viro religioso, ut quidquid mali contingit, suis peccatis attribuat.

Secundo, Viegas supra: Censetur, ait, Nazareus pollutus, si quis coram eo moritur, quia existimari poterat ipse esse ejus interfector; ut significaretur viro religioso vel ipsam nullam speciem ac presumptionem, etiam expertem culpa, omnibus modis fugiendam esse, juxta illud I Thessal. v: « Ab omni specie mala abstinete vos. »

Tertio et plane genuine, Abulensis: Polluebatur, ait, Nazareus, si quis coram eo moreretur, quia ipse debebat immunis esse ab omni contaminatione; erat enim largiter sanctissimus, in mortuis autem illa lege maxima erat contaminatio. Unde perinde si in Nazareum casu cadaver aliquod, vel ossa mortui incidissent, aut si ipse casu in domum mortui delapsus aut delatus fuisset, pollutus fuisset, idque ut per hoc significaretur virum religiosum ab omni peccato (hujus enim typus erat cadaver), etiam casuali et subreptitio, etiam alieno, remotissimum esse debere.

Quod (caput pollutum) RADERE ILLICO IN FAREM DIE PURGATIONIS SUE (q. d. Rader caput eodem die quo pollutum est, ut eodem die hæc rasio purgetur a contaminatione mortui), ER RUMUS SUPRIMA — die rader caput, idque ad majorem munditiam. Verum Hebrei et Vatablus putant non primo, sed septimo die tantum radendum fuisse caput Nazareus; hoc enim innunt Hebræa, que sic habent: Rader caput eum in die purgationis sue, in die septima rader illud. Sed noster Interpres sagaciter intellexit, more Hebræo subaudiendi copulam et, q. d. Et in die septima rader illud. Nec enim verisimile est Nazareum in sua pollutione permansisse usque ad septimum diem, sed illico purgari et rari debuisse, illudque satis innunt Hebræum esse, id est, quod Noster recte vertit illico; sic enim habent Hebræa, et polluetur et rader, id est mox ut pollutus fuerit, rader.

Nota: Hæc ratio tantum facienda erit a Nazareo temporali: nam perpetuus nunquam radebatur, quemodocumque pollueretur, ac consequenter nec offerrebat turbines vel pullos columbarum ad sui expiationem, ut docet Abulensis, Quæst. XI in cap. xii Judicum. Omnia enim hoc cap. præscripta tantum spectant Nazareum, qui talis est ad certum tempus, ut patet vers. 4, 5, 6, 13 et 18.

10. IN INTROITU FODERIS TESTIMONI, — id est in introitu tabernaculi testimonii. Ita Hebræa, Chaldaea, Septuaginta. Tabernaculum ergo hic dicitur locus melonymice: quia solum erat foderis inter Deum et populum per Moysen initi.

11. FACIETQUE SACERDOS UNUM (turporem) PRO PEC-CATO. — « Faciet, » id est sacrificabit et jugulabit; carnes vero ejus cedent sacerdoti. Nam in sacrificio pro peccato adipem tantum adolendi et cremandi erant juxta legem Levit. vii, 1. In turbure autem et columba nullus est adeps; ergo solus

novi cenatu, ac si nihil antea egisset, viam virtutis arripere debet, ac dicere cum Psal. LXXVI: « Dixi: Num crepi. »

Nona, puulo voli tempore radebatur Nazareus, capillum in altari holocausti cremabatur: quo significabatur, ait Gregorius, lib. II Moral. cap. xxxix, « tunc nos ad perfectionis summam pertingere; cum sie deteriora vitia superamus, ut etiam cogitationes superfluas a mente reseccimus, quas nimirum sacrificii igne concremare, est eas flamma divini amoris incendere, ut eorum totum Dei amore ardeat. » Tuncque Nazareus offerrebat primo, hostiam pro peccato, que significat plenam peccatorum remissionem, quam Religiosi in ingresso Religionis percipiunt. Unde et a S. Hieronymo, epist. ad Demetriadem, et a S. Bernardo, lib. De Precepto et dispensatione, cap. xxiii, et alijs, Religionis ingressus vocatur scemulus baptismus; secundo, hostiam pacificam, que significabat Deum Religiosorum prebitas facile placari et annuere; tertio, holocaustum, quod significabat Religionem non esse aliud quam holocaustum, uti docet D. Thomas, II II, Quæst. CLXXXVI, art. 7, quia sicut in holocausto tota hostia cremabatur, ita Religiosus nihil habet quod Deo non offerat. Nam externas opes offert per votum paupertatis, bonum corporis offert per votum castitatis, bonum anime offert per votum obedientie. Denique, ut religioni nullum genus sacrificii desit, ipsa quoque illustrissimum quoddam est martyrium. Nam, ut ait S. Hieronymus in Epitaphio Paula, « devote mentis immaculata servitus quoddam est martyrium; » et S. Bernardus, serm. 1 in festo omnium Sanctorum: « Vere, ait, martyrii genus est paupertas voluntaria. »

Audi qualia sint munia et martyria monachi, ex S. Hieronymo ad Rusticum: « In monasterio, ait, hic te silentium, ille doceat mansuetudinem; non facias quod vis; comedas quod juberis, vestiare quod acciperis; operis tui pensum persolvat. Subjiciaris cui non vis; lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, et necdum expleto somno surgere compellaris. Vicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus queritur; servis fratribus, hospitum lavas pedes, passus injuriam tacens, prepositum monasterii times ut dominum, diligas ut patrem; credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de majorum sententia judices, cuius officii est obedire et implere que jus sunt; femine nomen tuum noverit, et cultum tuum nesciant; multo tempore cisce quod doceas, nec credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus. »

Hec et plura Viegas in Apocal. ix, 2, sect. 11. Vide et Hieronymum Platun, De Bono status Religiosi, lib. II, cap. xix, et cap. xii et xv.

9. SIN AUTEM MORTUUS FUERIT SUBITO QUIPSIAM CORAM EO, POLLUETUR CAPUT CONSECRATIONIS EJUS. — Cur hoc? Respondet Lyranus, ut Nazareus

ejusmodi mortem suis peccatis attribueret. Tanta enim debet esse humilitas in viro religioso, ut quidquid mali contingit, suis peccatis attribuat.

Secundo, Viegas supra: Censetur, ait, Nazareus pollutus, si quis coram eo moritur, quia existimari poterat ipse esse ejus interfector; ut significaretur viro religioso vel ipsam nullam speciem ac presumptionem, etiam expertem culpa, omnibus modis fugiendam esse, juxta illud I Thessal. v: « Ab omni specie mala abstinete vos. »

Tertio et plane genuine, Abulensis: Polluebatur, ait, Nazareus, si quis coram eo moreretur, quia ipse debebat immunis esse ab omni contaminatione; erat enim largiter sanctissimus, in mortuis autem illa lege maxima erat contaminatio. Unde perinde si in Nazareum casu cadaver aliquod, vel ossa mortui incidissent, aut si ipse casu in domum mortui delapsus aut delatus fuisset, pollutus fuisset, idque ut per hoc significaretur virum religiosum ab omni peccato (hujus enim typus erat cadaver), etiam casuali et subreptitio, etiam alieno, remotissimum esse debere.

Quod (caput pollutum) RADERE ILLICO IN FAREM DIE PURGATIONIS SUE (q. d. Rader caput eodem die quo pollutum est, ut eodem die hæc rasio purgetur a contaminatione mortui), ER RUMUS SUPRIMA — die rader caput, idque ad majorem munditiam. Verum Hebrei et Vatablus putant non primo, sed septimo die tantum radendum fuisse caput Nazareus; hoc enim innunt Hebræa, que sic habent: Rader caput eum in die purgationis sue, in die septima rader illud. Sed noster Interpres sagaciter intellexit, more Hebræo subaudiendi copulam et, q. d. Et in die septima rader illud. Nec enim verisimile est Nazareum in sua pollutione permansisse usque ad septimum diem, sed illico purgari et rari debuisse, illudque satis innunt Hebræum esse, id est, quod Noster recte vertit illico; sic enim habent Hebræa, et polluetur et rader, id est mox ut pollutus fuerit, rader.

Nota: Hæc ratio tantum facienda erit a Nazareo temporali: nam perpetuus nunquam radebatur, quemodocumque pollueretur, ac consequenter nec offerrebat turbines vel pullos columbarum ad sui expiationem, ut docet Abulensis, Quæst. XI in cap. xii Judicum. Omnia enim hoc cap. præscripta tantum spectant Nazareum, qui talis est ad certum tempus, ut patet vers. 4, 5, 6, 13 et 18.

Religio est consecratio

Religiosus est holocaustum

Religio est consecratio

ne pol-
luebat
et quia
causa es
morte
tunc
causa
tripu-
sib.
Secund

Tertio
et quod

corpore sanguis Deo libandus et effundendus erat. QUI PECCAVIT SUPER MORTUO, — quia contumaciter est super mortuo, puta quia pollutus est ex funere mortui. Peccatum enim hic significat non culpam, sed immunditiam legalem. Vide dicta *Levit. xv. 15.*

11 et 12. SANCTIFICABITQUE CAPUT EJUS IN DIE ILLO, ET CONSECRABIT DOMINO DIES SEPARATIONIS ILLIUS, — Hebraice, *dies Nazareatus illius*, id est ex eo tempore incipiet rursus numerare tempus Nazareatus illius, sive tempus quo venerat alter se fore Nazareum, q. d. Sacerdos restituit hac lustratione caput Nazarei pristinae sanctitati et consecrationi, ut ab illa die lustrationis rursus incipiant dies voti et consecrationis ejus: nam primi die per pollutionem seculari facti sunt fratri.

13. CUM DIES, QUOS EX VOTO DECREVERAT, COMPLEBUNTUR, ADDUCET (supple sacerdos: hic enim est minister tabernaculi et omnium rerum sacrarum) EUM (Nazareum) AD OSTIUM TABERNACULI FORDERIS, — ut pro eo offerat omne, id est triplex, genus sacrificii, scilicet a) agnum in holocaustum, arietem in hostiam pacificam, et ovem pro peccato, » non certo aliquo et determinato, sed pro peccato, id est pro peccatis in genere, si quae ante, praesertim in Nazareatu suo, admisit. Ita Abulensis.

15. CANISTRUM QUOQUE PANUM AZYMORUM, QUI CONSPERSIT (id est subacti) SINT OLEO (cum farina pinisaretur et subigeretur), AC LIBAMINA SINGULORUM (1), — quae prescribuntur cap. xv. 4.

18. TUNC RADETUR NAZAREUS ANTE OSTIUM TABERNACULI FORDERIS, etc., TOLLETUR (sacerdos) CAPILLOS EJUS, ET PONEtur SUPER IGNEM. — Combuntur capilli Nazarei in honorem Dei, tanquam ei jam ante sacri et consecrati: per capillos enim, qui sunt velamen capitis, significabatur caput ipsum Nazarei Deo esse consecratum; cumque caput ipsum sine interemptione hominis Deo offerri et comburi non posset, hinc loco capitis capilli Deo dati et combusti sunt, ut hoc symbolo « perfectionem devotionis suae Domino consecrarent, » inquit Isidorus. Pari modo Gentiles capillos suos diis, id est demonibus, dedicasse, cum se his offerbant, testatur Theodoretus in cap. xix *Levit. Quest. XXVIII.* et Cyrillus, lib. xvi *De Adoratione*. Aliter haec mystice, ut dixi vers. 7, accipit S. Gregorius, lib. II *Moral. cap. vi.* et Rupertus, scilicet capillos significare superflua et presumptuosas cogitationes, ideoque eos juberi comburi et absumi ad honorem Dei.

Porro a Nazareis cepisse usum tonsurae Ecclesiasticae docet Isidorus, *De Divin. Offic. : « Hujus, inquit, exempli (Nazareorum) usus ab Apostolis introductus est, ut qui divinis cultibus mancipati, Domino consecrantur, quasi Nazarei, id est sancti Dei, crine preciso innoventur; ut hoc signo et*

(1) *Singulorum*, scil. trium victimarum, de quibus antea dicebatur.

religione vitia resecentur, et criminibus carnis nostrae, quasi crinibus exuamur, expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis: quam renovationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, ubi ipsa mens noscitur habitare: quod vero detonso capite superius, inferius circuli corona relinquatur, sacerdotium regnumque Ecclesiae in eis existimo figurari. Hinc et thara apud veteres constituebatur in capite sacerdotum, quia vos estis genus electum, regale sacerdotium. »

Cujus et alia datur causa, nimirum ob jugem memoriam spinace coronae Christi: idque ab Apostolis factitatum, et Ecclesiae traditum certa assertione docet Beda, lib. V *De Gest. Anglor. cap. xxii. : « Neque, ait, ob id tantum in coronam attondeatur, quia attonsus ita est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dominicae passionis ita attonsus est: ideoque et nos, qui per eandem passionem salvari desideramus, Ipsius passionis signum cum illo in veritate gestamus. Sicut ergo fideles signum crucis gestant in fronte, contra malignos spiritus, et ut doceantur se carnem cum vitis credidisse debere: ita clerici et monachi gerunt formam coronae, quam Christus in passione sua spinam portavit in capite, ut spinas ac tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est exploraret, et auferret a nobis: ut ipsi se irrationes et improbi pro Christo libenter ac prompto animo sufferre, ipso etiam frontispicio doceant; ut coronam vite, quam repromisit Deus diligentibus se, semper se expectare, proque hujus perceptione, et adversa mundi et prospera contemnerent designent. »* Hinc et plura Beda, atque Albinus Flaccus, *De Divinis Officiis*.

Monachis vero jam a tempore S. Dionysii Areopagita, ut ipse testatur *Ecl. hierar. part. II, iii.*, caput radi consuevit: capitis enim abrasio monilio est et symbolica, primo, lugentis et mœrentis hominis; secundo, casti et ornati pudicitiae inornati, » ut ait S. Paulinus, *epist. 7; tertio*, terrena contententis, et caelestia n. d. ditantis. Plura vide apud Baronium anno Christi 38.

20. SANCTIFICATA (id est elevata, et oblata Deo) SACERDOTIS ERUNT, SICUT PECTUSCULUS (ITA) ET FEMUR, — armus dexter, ut habent Hebraei; hic enim armus, uti et pectusculum, in hostiis pacificis cedebant sacerdoti, eique ex hostia separabatur, uti patet *Levit. vii. 31 et 32.*

21. ISTA EST LEX NAZAREI, CUM VOVERIT OBLATIONEM SUAM DOMINO, TEMPORIS CONSECRATIONIS SUAE, — cum scilicet voverit Nazareatum, seu esse Nazareus, et per consequens cum voverit oblationem faciendam in fine voti, quam ego hic Nazareis prescripsi: voverit, inquam, eam in die consecrationis, id est in die qua se Deo consecravit, coepitque esse Nazareus.

EXCEPTIS HIS QUAE INVENERIT MANUS EJUS (q. d. Offeret hostias jam vers. 14 prescriptas, praeter eas, quas sponte offerre voluerit, juxta opes et facultates suas; idque) AD PERFECTIONEM SANCTIFI-

CATIONIS SUAE. — Hebraice, *juxta legem Nazareatus sui*, quae videlicet spectat perfectionem ejus in sanctitate status illius temporis, puta veteris Testamenti.

23 et 24. LOQUERE AARON ET FILIIS EJUS: SIC BENEDICETIS FILIIS ISRAEL: BENEDICAT TIBI DOMINUS, — id est det tibi Dominus copiam omnium bonorum temporalium et spiritualium; hoc enim significat benedictio apud Hebraeos...

25. OSTENDAT DOMINUS FACIEM SUAM TIBI. — Hebraice, *illuminet Dominus faciem suam super te*, id est benignum, hilarem, propitium, liberalem se Deus ostendat tibi. Hoc enim significat lux et illuminatio in Scriptura ut *Psal. xcvi. 11 : « Lux orta est justo, et rectis corde laetitia; »* et *Psal. xliii. 4 : « Nee enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non salvavit eos, sed dextra tua et brachium tuum, et illuminatio vultus tui, quoniam complacuit in eis. »*

Secundo, melior magisque genuinus sensus est, q. d. Dominus sit tibi instar lucis et lucernae, ut dirigat omnes actus tuos. Id ita esse patet ex eo quod *Psal. lxxv. 1*, ubi haec benedictiones iterantur, cum dixisset *Psal. : « Illuminatio (Deus) vultuum suum super nos, »* mox illud explicans subiungit: « Ut cognoscamus in terra viam tuam. » Unde et *Psal. iv. 7*, dicitur: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, » q. d. Lucerna rationis et fidei in nobis accensa est a lumine tuo divino, o Domine. Simili sensu dicitur *Psal. xvii. 29 : « Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; »* et *Psal. cxvii. 135 : « Faciem tuam illumina super servum tuum, et doce me justificationes tuas; »* et *Luc. i. 79 : « Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis; »* et *Psal. lxxxix. vers. ult. : « Sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos. »*

26. CONVERTAT DOMINUS VULTUM SUUM AD TE, — q. d. Consoletur Dominus, adjuvet et protegat te.

(1) Errant igitur Buxtorf, Leusden, etc., qui docent a solo summo sacerdote, semelque in anno, scil. secunda die Expiationum festi, nomen tetragrammaton apud Judaeos pronuntiatum fuisse. Cf. Drach, *de l'Harm. entre l'Egl. et la Synag.* tom. I, pag. 376.

Metaphorice Deo tribuitur vultus conversio, uti et aversio, significans opem ejus praesentem, uti aversio significat ejus derelictionem in hac sacerdotum benedictione, uti habamus, tripliciter formata, tertio inditum et repetitum est nomen Domini, ut SS. Trinitas, ex qua, per quam, et in qua sunt omnia bona, significatur: unde et jam apud Christianos, et Ecclesiastica benedictio per nomina personarum SS. Trinitatis confertur, dicendo: Benedicat vos omnipotens Deus, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus; vel, ut Deus sit in corde tuo, et in ore, ut rite annunties ejus Evangelium, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

27. INVOCABITQUE NOMEN MEUM SUPER FILIOS ISRAEL, — Hebraice, et *ponent nomen meum super filios Israel*, scilicet illud super eos invocando; unde Vatablus et Hebraei sic exponunt, q. d. Cum benedicient sacerdotes filios Israel, adjuvant benedictioni suae nomen meum tetragrammaton.

ET EGO BENEDICAM EIS. — Nota hic efficaciam et effectum benedictionis sacerdotalis, etiam in lege veteri. Promittit enim hic Deus se benedictionem hanc exauditurum, ac reipsa praestiturum, atque benedicturum, id est benefactorum populo ita a sacerdote benedicto. Ita benedictio parentum, maxime moribundorum, data filiis olim erat efficax, ideoque avide a filiis expelebatur, ut patet in benedictione Isaaci, *Gen. xxvii. et Jacobi, Gen. xlix. et Mosi, Deut. xxxi. Et hoc est quod ait Sapienter, Ecl. iii. 11 : « Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta. »* Quid mirum ergo, si benedictio sacerdotum novi Testamenti sit efficax? praesertim si ea fide et devotione patatur et suscipiatur, qua par est. Unde veri Catholici religiose eam petere et excipere solent. Ita Angli plerique, etiam nobiles, ingredienti domum sacerdote, se cum tota familia in terram prosternunt, ab eoque benedictionem supplices efflagitant. Ita a S. Patribus et Anachoretis olim Christiani, etiam principes, benedictionem postulabant, magnamque ejus fructum experiebantur. Ita denique Christus summus sacerdos, ascendens in celum suis benedixit, *Luc. cap. ult. vers. 31*. Plura de hac Pontificum benedictione dixi *Ecl. xxxvi. 19.*

Efficax benedictionis est.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Principes duodecim tribuum offerunt tabernaculo recens erecto sua dona, scilicet primo, simul sex plaustra; secundo, seorsum singuli vicissim suas victimas, et vasa ad usum tabernaculi, vers. 12.

1. Factum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, et erectum illud, unxitque et sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa ejus. 2. Obtulerunt principes Israel et capita familiarum. qui erant per singulas tribus, quatuordecimque

eorum qui numerati fuerant, 3. munera coram Domino, rex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. 4. Ait autem Dominus ad Moysen: 5. Suscipe ab eis, ut servant in ministerio tabernaculi, et trades ea Levitis iuxta ordinem ministerii sui. 6. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos Levitis. 7. Duo plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium; 8. quatuor alia plaustra et octo boves dedit filiis Merari, secundum officia et cultum suum, sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis; 9. filiis autem Caath non dedit plaustra et boves, quia in Sanctuario servant, et onera propriis portant humeris. 10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum, est oblationem suam ante altare. 11. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. 12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda; 13. fueruntque in ea acetabulum argenteum pondus centum triginta siclos, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 14. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso; 15. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 16. hircumque pro peccato; 17. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc est oblatio Nahasson filii Aminadab. 18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar, 19. acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 20. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso; 21. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 22. hircumque pro peccato; 23. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar. 24. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon, 25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 26. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 27. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 28. hircumque pro peccato; 29. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc est oblatio Eliab filii Helon. 30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Seder, 31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 32. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 33. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 34. hircumque pro peccato; 35. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Elisur filii Seder. 36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai, 37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 38. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 39. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 40. hircumque pro peccato; 41. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai. 42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel, 43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 44. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum

incenso; 45. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 46. hircumque pro peccato; 47. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Eliasaph filii Duel. 48. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiad, 49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 50. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 51. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 52. hircumque pro peccato; 53. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Elisama filii Ammiad. 54. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassar, 55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 56. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 57. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 58. hircumque pro peccato; 59. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Gamaliel filii Phadassar. 60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis, 61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 62. et mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 63. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 64. hircumque pro peccato; 65. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis. 66. Die decimo princeps filiorum Dan, Abiezer filius Ammisaddai, 67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 68. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 69. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 70. hircumque pro peccato; 71. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Abiezer filii Ammisaddai. 72. Die undecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Oehran, 73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium; 74. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 75. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 76. hircumque pro peccato; 77. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Phegiel filii Oehran. 78. Die duodecimo princeps filiorum Nephtali, Ahira filius Enan, 79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium; 80. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; 81. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, 82. hircumque pro peccato; 83. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque: hæc fuit oblatio Ahira filii Enan. 84. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel, in die qua consecratum est, acetabula argentea duodecim: phiala argentea duodecim: mortariola aurea duodecim; 85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala, id est, in commune vasorum omnium ex argento sicut duo millia quadringenti, pondere Sanctuarii. 86. Mortariola aurea duodecim plena incenso,

denos siclos appendentia pondere Sanctuarii, id est, simul auri sicli centum viginti : 87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, et fibamenta eorum : hirci duodecim pro peccato. 88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est. 89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim : unde et loquebatur ei.

1. FACTUM EST AUTEM IN DIE QUÆ COMPLEVIT MOYSES TABERNACULUM, ET EREXIT ILUD, — non per se, sed per Beseleel et socios ejus : unde patet hic esse hysteron proteron. Oblatio enim principum, que hoc capite narratur, facta est ante census populi, qui descriptus est cap. 1. Nam erectio et consecratio tabernaculi expleta fuit die prima mensis primi anni secundi, ut patet Exodi 40, 18. Eademque die facta est consecratio Aarons pontificis, et filiorum ejus sacerdotum, ut patet ex eodem cap. Exodi. Eodem quoque die (1) septi oblato principum, in tabernaculo jam recto facta, ut hic dicitur. Ergo juxta historiam ordinem, caput hoc proxime subnectendum fuisse. Quare hic non tam historia, quam Materio spectatur ordo : cum enim Moses tabernaculum et altaria descripsisset in Exodo, subtextit in Levitico descriptionem sacrificiorum, consecrationes sacerdotum, eorumque functiones obeundas in tabernaculo ejusque altaribus; deinde in Numeris subjunxit censum populi, et Levitatum, ut eorum ministeria distingueret, mox Nazareorum ritum et oblationem : erant enim Nazareis Deo consecrati, sicuti sacerdotes et Levitæ; ne demum occasione oblationum Nazareis prescriptarum, apposite transit, imo redit ad oblationem principum, licet ea multo ante esset facta. Simile hysteron proteron videbimus duobus cap. sequentibus.

Quod ergo R. Salomon, et ex eo Lyranus, ponunt duplicem tabernaculi erectionem : unam quotidianam, que quotidie facta sit primis septem diebus consecrationis sacerdotum; alteram stabilem et permanentem, que facta sit octavo die a prima erectione tabernaculi, quo fiebatur consecratio sacerdotum : itaque ab hac stabili, puta ab octavo die, inchoandam esse hanc duodecim principum oblationem : hoc, inquam, commentitium videtur, et S. Scripturæ hoc loco repugnat. Illa enim quotidiana tabernaculi erectio frustranea fuisse et permolesta, imo in tot tabulis, columnis et cortinis pene impossibilis, et recte ostendit Abulensis.

Obiicit Lyranus : Ante octavum diem necdum peracta erat consecratio Aarons et filiorum sacerdotum; ergo primis septem diebus, victimas

(1) וַיִּבְרַח hic notat in universum campum, uti scribitur. Quod hic narratur, ait Allio ad h. l. secundo die secundi missis anni secundi factum est.

principum immolare debuit Moses, non Aaron, nec filii ejus, utpote quorum consecratio nondum esset peracta : atqui Moses solus id facere non potuit; quisque enim princeps quotidie offerebat viginti et unam victimas immolandas.

Respondeo : Primis septem diebus Moses solus immolabat, id est mactabat et jugulabat victimas. quod facile ipse solus facere poterat : Aaron vero et filii, post immolationem victimæ, eam exoriabant, concedebant, lavabant, aræ imponebant. Hæc enim facere quoque poterant Levitæ tunc, cum ad ea non sufficerent sacerdotes, ut patet II Paral. 29, 34.

Nota : Cum duodecim essent principes 12 tribuum, hæc eorum oblatio duravit per totidem dies; quolibet enim die unus princeps sua dona offerebat. Primis ergo septem diebus, cum Aaronis et filiorum consecratio nondum erat perfecta, Moses per se obtulit septem principum sacrificia : in die autem octavo, cum obtulit principes filiorum Manasse, scilicet Gamathiel, tunc Aaron, utpote jam consecratus pontifex, tam ejus, quam quatuor sequentium principum reliquorum sacrificia obtulit. Ita Abulensis.

2. OBTULERUNT PRINCIPES ISRAEL, etc., PREFECTIQUE EORUM QUI NUMERATI FUERANT (q. d. Oblulerunt 12 principes, qui erant prefecsi duodecim tribuum, puta Israelitarum omnium, qui recensiti et numerati fuerant, non hic cap. 1 : illa enim numeratio posterior fuit hæc principum oblatio, uti jam dixi; sed antèrius, nimirum in priori censu populi, qui factus est Exod. 25, 17, vers. 25. Hi ergo 12 principes, sive prefecsi obtulerunt simul prima die) DOMO (ad vasa tabernaculi per desertum subvehenda) SEX PLAUSTRA TERTA. — « Tertia, » ne videlicet vasa hæc sacra conspici possent a populo, neve hæderentur ab imbre, grandine, etc.

3. CUI DUODECIM BOVES. — Quodque enim plastrum a duobus bobus trahatur, bobus enim et asinis, potius quam equis usi sunt Judæi, uti dixi Exodi 13, 13.

UNUS PLASTRUM OBTULERE DUO DUCES. — duo principes : cum enim oblata fuerint sex plaustra a duodecim principibus, sequitur duos principes quosque obtulisse unum plastrum. Boves vero singuli, utpote duodecim, a singulis principibus oblati sunt.

8. QUATUOR ALIA PLAUSTRA, ET OCTO BOVES DEDIT FILIIS MERARI, — quia hi graviora habebant onera.

Mosa primis septem diebus immolavit victimas principes.

Vers. 8.

Car facta ?

videlicet columnarum omnium, præter alia onera tabularum, basium, etc., adeo ut Abulensis putet omnia eorum onera non potuisse hæc quatuor plaustris imponi, sed quædam ab eis deuisse portari. Vide dicta Exodi 25, 17, in fine.

CULTUM, — id est ministerium; hoc enim est hebraice עֲבֹדָה *aboda*.

SUB MANU (sub cura, potestate et prefectura) ITHAMAR, — q. d. Ithamar præerat Gersonitis et Meraritis, eorumque vasis.

9. FILIIS AUTEM CAATH NON DEDIT PLAUSTRA ET BOVES, QUIA IN SANCTUARIO SERVIUNT. — « In Sanctuario, » id est, in Sancto, et in Sancto sancto, q. d. Caathitæ servant Sancto et Sancto sanctorum, custodiendo nimirum vasa que erant in Sancto et in Sancto sanctorum; quare hæc vasa non in plaustris, sed in humeris eorum portari volo, idque ob vasorum sanctitatem et reverentiam.

11. SINGULOS DUCES (principes tribuum) PER SINGULOS DIES OFFERANT MUNERA IN DEDICATIONEM ALTARIS, — holocaustorum scilicet, quod præter unctorem cum aliis tabernaculi vasis communem, habebat aliam specialem dedicationem per septem dies, videlicet quotidianam unctorem et sacrificia, Exodi cap. 29, vers. 36 et 37, prescripta. Unde et quotidie in tabernaculi quidem totius, sed maxime altaris hujus dedicationem offerebant principes vicissim et virgini sua munera.

Cæpit ergo hæc oblatio prima die grecionis et consecrationis tabernaculi, et duravit per 12 dies. Duodecim enim erant principes offerentes, ex quibus quotidie unus sua dona offerebat. Nam dona communia, puta sex plaustra et duodecim boves, primo die omnes principes simul obtulerunt. Porro hi principes sua dona obtulerunt eo ordine, qui erat in ipsis castris et vexillis, Numer. 2 : unde primo die obtulit princeps tribus Juda; secundo, princeps Issachar; tertio, princeps Zabulon, et ita deinceps. Denique obtulerunt eadem munera, ne qua inter eos oriretur simulatio vel ambiguo.

Nota : Jussit Deus principibus, nomine tribuum starum, hæc dona offerre, primo, ut in eis acueret studium religionis et sacrorum; secundo, ut ostenderet laicos et populum jure nature divino obligari ad victimas hæc, et ad sumptus tam tabernaculo, quam sacerdotibus aliendis necessariis prestandos. Sacerdotes enim nomine totius populi sacra munia obibant : quare ab eis ali, omnesque sumptus Dei cultui necessarios accipere debebant. Denique ut doceret principes maxime deere liberalitatem. Artaxerxes Longimanus dictus, eo quod alteram manum haberet longiorem, dicebat, « magis regium. esse addere quam deträhere. » Longimani ergo in dando sint reges et principes. Hæc de causa Hebræi principes vocant נְדִיבִים *nedibim*, a radice נָדַד *naddâ*; et est spontaneus, ultroneus, liberalis fuit. *Nedibim* ergo

idem est quod *caeræra*, id est beneficii. Et hoc est quod ait Christus, Lucas 22, 25 : « Reges gentium dominantur eorum; et qui potestatem habent super eos, beneficii vocantur. » *Benefici*, hebraice *nedibim*, id est principes, quia eos maxime decet beneficiis. Ita Ptolemæus Ægypti rex cognominatus est Evergetes, id est beneficius, eo quod idola patriæ a Cambyse ablata, armis in Ægyptum reportasset.

14. MORTARIOLUM. — Hebraice est כָּפֶה *caph*, quod noster Interpres alibi *phialam* vertit; sed quia alia vox, que *phialam* significat, hic precessit, hinc Noster *caph* vertit *mortariolum*, quasi dicas, parvam *phialam* ad capiendum incensum. *Caph* enim significat parvum vas curvum et concavum (כָּפֶה *caphaph* enim significat curvum), in quo thus, vel incensum, aut aliud hujusmodi ponebatur. Ita Vatablus et alii.

15. BOVES DE ARMENTO. — Nota : Præter vasa, quisque princeps obtulit 21 victimas, easque omnis generis, scilicet bovem, arietem et agnum in holocaustum; hircum pro peccato; pro pacificis vero duos boves, arietes quinque, hircos quinque, et agnos quinque : quas primis septem diebus immolavit Moses; octavo vero die Aaron cepit fungi sacerdotio, immolavitque victimas octavi principis. Eadem die Aaron immolavit quoque populi victimas, quas scilicet populus offerebat ob novam consecrationem sacerdotum. Eadem quoque die venit ignis de celo, qui sacrificia Aaronis absumpsit. Eadem denique die occisi sunt Nadab et Abiu. Levit. ix et x.

18. SECUNDO DIE OBTULIT NATHANAEL. — « Obtulit » eadem, sive talia, qualia primo die obtulerat Nahasson : que more Hebræo hic fuisse per singulos principes recensentur et repetuntur. Unde Hebræi in suo textu hic non substituant puncta, utpote quæ semel initio in prima Nahasson oblatione substituerunt. Sic videmus in Exodo, omnia que in fabrica tabernaculi jussa sunt fieri cap. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100. Idem repetendi mos est apud Orientales, Moscovitas et alias gentes.

24. HÆC IN DEDICATIONE ALTARIS OBLATA SUNT A PRINCIPIBUS, IN DIE QUÆ CONSECRATUM EST. — « In die, » id est, in tempore consecrationis, vel « in die oblata sunt, » id est, offerri cœperunt : nam oblatio hæc duravit per duodecim dies; consecratio vero altaris primo die peracta est.

89. CUMQUE INGREDERETUR MOYSES TABERNACULUM FORDERIS, UT CONSULERET ORACULUM, — scilicet De sedentis in Sancto sanctorum, super propitiatorio. Hinc patet Mosi in dubiis semper patuisse accessum ad Sanctum sanctorum, cum alias pontifici tantum semel in anno pateret aditus ad Sanctum sanctorum, nimirum in die expiationis. Erant enim Moses legislator et legatus assiduis Dei ad populum : ut propitiatoris et legatus assiduis Dei ad populum : ut propitiatoris, cum Mose loquebatur,

uti hic dicitur. Hæc res significabat Deus Principes, Prælatos et Pastores, ut bene populum regant, debere sæpe recurrere ad Deum per orationem, ut ab eo in dubiis edoceantur. Ita enim Moses recurrerebat ad oraculum, uti docet S. Gregorius, II part. *Pastor*, cap. v. Sic Minos legislator et rex Cretensium novem annis Jovis fuit collocoatur, ait Plato; hoc enim de eo fixerunt Gentiles.

Refert Plutarchus in *Convivio septem sapientum*, eos inter se quævisse: « Quis bonus ac beatus foret princeps. *Primus* Solon, ait, respondit: Qui unius imperium in popularem reipublicam statum civibus convertit. Subiecit Bias: Qui primus parat legibus patriæ. *Tertius* Thales: Qui nature ordine senex moritur. *Quartus* Anacharsis: Qui solus est prudens. *Quintus* Cleobulus: Qui familiarium nemini fudit. *Sextus* Pittacus: Qui subditos ita condocerit, ut non ipsum, sed ipsius causa metuant. *Ultimus* Chilo optime: Qui nihil mortale, sed omnia immortalia meditatur. » Hoc didicit Moses assidue versans cum Deo in tabernaculo. Ita B. Thomas Morus, sapientissimus et rectissimus Angliæ Cancellarius, quotidie multum temporis orationi, pie lectioni et meditationi colloquens cum Deo tribuebat: adeoque cum negotium aliquod arduum tractandum erat, sumebat S. Synaxin, ut ex ea quasi oraculo dirigeretur, et corroboraretur ad rem illam rite et fideliter ex Dei lege et mente perficiendam; testis est Stapletonius in *Vita Mori*.

Porro, ut quis Sanctuarium et oraculum Dei adeat, tres obices removendi sunt. « Tria sunt, ait S. Bernardus, serm. 5 *De Assumpt. B. Virginis*, quæ oculum intelligentiæ confundunt, atque a contemplatione veri luminis excludunt: tenebræ scilicet peccatorum, recordatio eorumdem, et cura terrenorum affectuum. Contra triplicem hunc morbum triplex est remedium. Nam primus per confessionem, secundus per orationem, tertius per quietem curatur. »

Idem serm. 23 in *Cantic*. « In hoc arsenam, ait, et in hoc sanctuarium Dei, » orationis scilicet et contemplationis, « si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, et sic abscondi contigerit, ut minime avocet aut perturbet vel sensus agens (ut in agro), vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe quæ difficultus amoverentur, irruentium imagium corporearum phantasmata; poterit hic quidem cum ad nos redierit gloriosi et dicere: Introdixit me rex in cubiculum suum. » Unde Cassianus, *Collat. X*, cap. ix et xiii, monet, « ut quales orantes volumus inveniri, tales simul ante tempus orandi: necesse est enim mentem in tempore supplicationis suæ, de statu presenti forari. » « Cum enim, ut S. Gregorius ait, *X Moral.* cap. xvii, se mens ad studium orationis exerit, earum rerum imagines revelata patitur, quibus libenter prius otiosa præmeditatur. »

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Præscribit Deus candelabri et lucernarum situm. Secundo, vers. 7, dat ritum consecrationis Levitarum.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere Aaron, et dices ad eum: Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis: contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debent. 3. Fecitque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut præceperat Dominus Moysi. 4. Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quæ ex utroque calamorum latere nascebantur: juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum. 5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 6. Tolle Levitas de medio filiorum Israel; et purificabis eos, 7. juxta hunc ritum: Aspergantur aqua lustrationis, et radant omnes pilos carnis suæ. Cumque laverint vestimenta sua et mundati fuerint, 8. tollent bovem de armentis, et libamentum ejus simillam oleo conspersam: bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato: 9. et applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudine filiorum Israel. 10. Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos. 11. Et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus. 12. Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. 13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filio-

rum ejus, et consecrabis oblatos Domino, 14. ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei. 15. Et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini: quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel. 16. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Israel, accipi eos. 17. Mæ sunt enim omnia primogenita filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Ægypti, sanctificavi eos mihi: 18. et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: 19. tradidique eos dono Aaron et filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, et orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. 20. Feceruntque Moses et Aaron et omnis multitudo filiorum Israel super Levitis quæ præceperat Dominus Moysi: 21. purificatique sunt, et laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis, 22. ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculo fœderis coram Aaron et filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est. 23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 24. Hæc est lex Levitarum: A viginti quinque annis et supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis. 25. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt: 26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levitis in custodiis suis.

2. CUM POSUERIS SEPTEM LUCERNAS, CANDELABRUM IN AUSTRALI PARTE ERIGATUR. — *g. d.* Candelabro septifido impone septem lucernas, easque accende, ipsumque candelabrum colloca in australi parte tabernaculi.

Nota: Pro *posueris* hebraice *עָרַת* *haalot*,

quæ vox tam elevare et imponere, quam accendere significat. Noster tamen Interpres cum Septuaginta sæpius veritatem ponere, collocare, concinnare. Unde videtur quod septem hæ lucernæ, sive lampades, non fuerint ductiles, aut continerentur ipsi candelabro, sed quod ab eo fuerint separate, ita ut ei, id est ejus septem calamis, imponi possent, et de facto imponerentur, quoties accedebantur a sacerdotibus. Commodius enim erat, ut possent eximi, ad hoc, ut melius purgari, repleri et concinnari possent.

HOC IGITUR PRÆCIPIT, UT LUCERNÆ CONTRA BOREAM E REGIONE RESPICIANT AD MENSAM PANUM PROPOSITIONIS. — Hæc omnia non sunt in Hebræo, sed paraphrasticæ a nostro Interprete et Exodo, explanationis gratia, suppletur et adduntur. In Hebræo enim tantum est id quod sequitur, scilicet:

Candelabrum il-
lustrabit
mensam,
cur?
Contra eam partem quam candelabrum respicit, lucere debent, g. d. Constitue candelabrum cum suis lucernis in australi parte tabernaculi, ita ut lumen suum ejaculetur in partem borealem oppositam, in qua est mensa panum propositionis, in qua est illuminet. Hæc enim est mensa in qua equi convivatur Deus; nemo autem convivatur in tenebris, sed in lumine: tabernaculum autem undique cortinis tectum, nullamque habens fenestram, tenebrosus erat, ideoque ad illud illuminandum positum erat in eo candelabrum: cujus proinde septem lucernas Deus hic jubet obverti, non Sancto sanctorum, sed mun-

us panum, ita ut luceant versus eam partem, quam respicit candelabrum, id est, scapulis ipsæ medius sive truncus candelabri, ut scilicet tam truncus hic candelabri, quam singula ejus lucernæ, ex æquo respiciant hanc mensam, quo melius et copiosius eam illuminent.

3. FECITQUE AARON, ET IMPOSUIT LUCERNAS SUPER CANDELABRUM. — Imposuit et accendit lucernas Aaron octavo die, cum jam perfecta esset ejus consecratio: nam primis septem diebus, Moses tam lucernas hæc imposuit et accendit, quam adolevit thymiama, et sacrificavit, uti dixi cap. vii.

Hinc patet hæc etiam esse hysteron proteron: nec enim hæc hoc loco ordine historico recensentur, quia secundum illum ponenda fuissent *Levitici* ix. Ibi enim primitias suas celebrat Aaron, quarum pars erat hoc lucernarum accensio et compositio. Verum quia ibi fere de sacrificiis agitur, hinc in hunc locum, post oblationem principum, quæ simul fere contigit, rejecta sunt.

4. EX AURO DUCTILI (ERAT) TAM MEDIUS STIPES, QUAM CUNCTA QUÆ EX UTROQUE CALAMORUM LATERE NASCEBANTUR. — *g. d.* Candelabrum non erat per fragmenta et membra compositum et insertum, sed totum erat ex auro ductili, id est totum ex una auri massa malleatione erat ductum; totum, inquam, id est tam stipes, quam terni utrimque calami, et quæ utrimque ex calamis nascebantur, puta flores, scyphi et spherule tertio reptiti et in tres ordines distributi, hæc omnia ex eodem auro erant ducta (1): secus erat de lucernis, uti dixi vers. 2.

(1) Hebræa reddo, usque ad ejus scopum, usque ad ejus florem (candelabrum) opus fuit tornatum.

6. TOLLE LEVITAS ET PURIFICABIS EOS.—Hæc contingerent simul cum electione et oblatione Levitarum loco primogenitorum Israel, de qua cap. III, vers. 43. Tunc enim Levite selecti a Deo, et simul a Mose Deo Deique cultui applicati sunt: sed ibi eorum electio, hic consecratio, quæ tamen eodem tempore facta est, describitur.

7. ASPERGANTUR AQUA LUSTRATIONIS.—quæ mixta est cineribus vitule rufæ, de quibus cap. XIX; hebraice hæc aqua vocatur *agua peccati*, id est expiatoria peccati, per metonymiam.

Nota: Hic fuit ritus consecrationis Levitarum, ut ex textu patet: primo, Consecravit eos aqua lustrationis; secundo, raserunt ipsi omnes pilos carnis suæ; tertio, laverunt vestes suas; quarto, obtulerunt boves duos, unum immolandum pro peccato, alterum in holocaustum; quinto, Moses eos stitit Deo in tabernaculo, et rram toto populo; sexto, filii Israel suas manus eis imposuerunt; septimo, Aaron ritu *tenepha*, de quo vers. 13, obtulit Levitas, quasi munus populi, Deo, ad servendum ei in tabernaculo; octavo, Levite suis bobus duobus imposuerunt manus, quos deinde Aaron immolavit orans pro Levitis.

Tropologice S. Gregorius, lib. V *Moralium* cap. XXIII, et ex eo Rupertus: «Pili carnis, ait, sunt quælibet superflua humane corruptionis. Oportet ergo Levitas pilos carnis radere; quia is qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere. Unde et Levitarum pili radi præcepti sunt, non evelli: rasis enim pilis in carne radices remanent, et crescant iterum, ut recidantur; quia magno quidem studio superflue cogitationes amputandæ sunt, sed tamen funditus amputari non possunt: semper enim caro superflua generat, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat.»

8. TOLLENT BOVEM DE ARMENTIS.— ut tibi, o Moses, eum offerant immolandum in holocaustum, sicuti alterum offerent, quæ tu pariter ab eis accipies, immolandum pro peccato.

10. CURQUE LEVITE FUERINT CORAM DOMINO, PONENT FILII ISRAEL MANUS SUAS SUPER EOS, — ut hæc manuum impositione significant et testentur, se Levitas contribules suos a se abdicare, et Domino quasi munus aut sacrificium offerre, in ejusque dominium et ministerium transferre (1). Erant enim Levite munus et oblatio populi, perinde ac bos erat victima. Vide dicta *Levit.* I, 4. Unde sequitur:

11. OFFERET AARON LEVITAS. — Hinc colligitur Aarone obtulisse et consecrasse Levitas, non vero Moesen. Idem patet vers. 21. Hæc enim consecratio Levitarum proprie ad pontificem pertinebat; pontifex autem erat Aaron. Quod ergo di-

(1) Eos Deo, loco primogenitorum suorum offerentes, et in eos munus, quod primogenitis, quippe Deo sacris, aliquo inculcasset, transferentes. Cf. vers. 19.

cutur, Mosei vers. 12, «facies,» id est, immolabis, bovem «pro peccato,» et vers. 14, a consecrabis, » intellige, jubebis immolari et consecrari, scilicet per Aarone. Obtulit ergo Moses Levitas Aaroni: Aaron autem obtulit et consecravit eos Deo, comprecante tamen simul Mose.

13. POSTEA INGREDIENTUR TABERNACULUM FOEDERIS.— Hebraice, *ingrediantur ad ministerium suum in tabernaculo foederis*, videlicet ut illud portent, ut dictum est capite IV: nec enim aliud erat officium Levitarum; nam sacrificare, accendere lucernas, adolere thymiana, ponere panes propositionis in mensa, hæc, inquam, solorum sacerdotum erant munia.

CONSECRABIS EOS IN OBINATIONEM.— Hebraice, *ele- vabis*, vel *agitabis eos agitatione*, sive *ritu et caeremonia tenepha*, scilicet agitando, et modice elevando eos ad quatuor plagas mundi, in modum crucis, ut significetur eos offerri Deo, qui totius mundi est dominus, de quo ritu dixi *Levit.* VII, 30. Hic patet hoc certo ritu elevatos fuisse Levitas, quo et victimæ elevabantur. Idem clarius indicat noster Interpres vers. 21. Hinc etiam verisimile est non omnes Levitas hoc tempore esse consecratos, sed eos tantum, qui ipso actu tabernaculo erant deserturi: ceteros vero postea in Chanaan consecratos esse. Nam non potuisset Aaron commode tot millia Levitarum viritum Domino hoc ritu offerre, siquidem uti consecratio sacerdotum novellorum propria et peculiaris erat singulorum capitum, ut patet *Exodi* XXIX, 29, et II *Paralip.* XXIX, 34, ita fuit et peculiaris singulorum Levitarum, ut patet eodem loco *Paralip.* Excipe tempus peregrinationis in deserto: nam uti post egressum ex Sina, nunquam deinceps in deserto sacrificatum est, ita post hanc consecrationem Levitarum, nulla fuit alia in deserto; sed succedebant Levite, cum trigessimum annum attingissent, ad onera portanda, etiam non consecrati, quinquagenariis emeritis. Ita Abulensis.

19. NE SIT PLAGA.— *g. d.* Levite erunt in ministerio sanctuarii, ne populus illud in se suscipere velit, itaque plectatur a me, eo quod, cum sit laicus et profanus, sacro officio se immiscuerit contra præceptum meum.

21. ELEVAVITQUE EOS AARON.— Hebraice est, *agitavit eos agitatione*, vel *ritu tenepha*, de quo dixi vers. 13.

24. A VIGINTI QUINQUE ANNIS ET SUPRA, INGREDIENTUR (LEVITE) UT MINISTERINT IN TABERNACULO FOEDERIS. — Nota: Cap. IV, vers. 3, et I *Paralip.* XXIII, 3, numerati sunt ab anno trigesimo Levite II, qui proprie ministrabant tabernaculo, illudque cum suis vasis portabant; quod ergo hic a 25 anno jubentur ingredi, ut ministrent in tabernaculo, intellige eos anno 25 consecratos fuisse ad hoc, ut subservirent Levitis senioribus, sequæ aptarent, ut anno 30 proprie ministrarent in tabernaculo, illius vasa portanda, idque usque ad annum 50. Nam post annum 50 emeriti erant in

hæc millia tabernaculi, neque onera ferebant, sed tantum custodiebant, ut dicitur vers. ult.

Porro Davidis tempore, cum quiescerent Hebræi in Chanaan, nec amplius gravia illa tabernaculi onera per desertum Levitis essent ferenda; cumque pluribus opus esset personis ad officia janitorum, cantorum et similium, quæ David instituit, tunc jussit David a vigesimo ætatis anno Levitas numerari, et ministrare in tabernaculo, ut patet I *Paralip.* XXIII, 27 (4).

(1) Hic locus Valero et aliis satis est, ut totam hanc pericopen ab alio auctore consignatam statuant, sed absque, ut patet, idonea ratione. Tam præter modi solutionem a Cornelio nostro supra expositam, aliam affert Meignan, eamque simplicissimam: Nonne potuit Moses, ait, legem antea (cap. IV, vers. 3) latam mutare postea, Levitasque a vigesimo ætatis quinto anno numerare,

25. SIC DISPONES LEVITAS IN CUSTODIIS SUIS, — ut scilicet custodiatis vasa tabernaculi, ea ætate et modo quo jam præscripti. Vocat *custodias* in plurali, quia variis familiis varia custodienda dabantur, unde plures erant custodias. Sic Franciscani in variis provinciis varias habent Custodias, ut ipsi appellant (2).

quemadmodum, imo isle de canis, eos recentiori tempore a vigesimo anno David numeravit?

(2) Hebr. est, *ministrabi* is, qui quinquagesimum annum superavit, scil. in rebus facilitioribus, una cum fratribus suis, ad custodiendum custodiam. Per custodiam indicantur excubiæ agendæ et res concredite custodiendæ, curandæ, parandæ, etc.: quibus rebus sufficiebat ætas infirmior. Per *opera* vero, quæ sequuntur, designatur ministerium operosius, ut erat comportatio victimæ majoris, vasorum tabernaculi et lignorum, etc.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus Hebræos in Sina celebrare pascha, quod ordine fuit secundum (primum enim celebraverunt Hebræi in Ægypto, Exodi XII). Secundo, vers. 13, describitur nubes, quæ fuit duæ itineris et quietis.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, in deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo, dicens: 2. Faciant filii Israel Phase in tempore suo, 3. quarta decima die mensis hujus ad vesperam juxta omnes caeremonias et justificationes ejus. 4. Præceptumque Moyses filiis Israel ut facerent Phase. 5. Qui fecerunt tempore suo quarta decima die mensis ad vesperam, in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israel. 6. Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen et Aaron, 7. dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis, in tempore suo inter filios Israel? 8. Quibus respondit Moyses: State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis. 9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 10. Loquere filiis Israel: Homo qui fuerit immundus super anima, et in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino, 11. in mense secundo, quarta decima die mensis ad vesperam, cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud: 12. non relinquantur ex eo quippiam usque mane, et os ejus non confringent: omnem ritum Phase observabunt. 13. Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populo suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit. 14. Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta caeremonias et justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quam indigenæ. 15. Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane; 16. sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis. 17. Cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficisciebantur filii Israel, et in loco ubi stetit nubes, ibi castrametabantur. 18. Ad imperium Domini proficisciebantur, et ad imperium illius fiebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco: 19. et si evenisset ut multo tem-

pore maneret super illud, erant filii Israel in excubiis Domini, et non proficiscebantur 20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebat tentoria, et ad imperium illius deponabant. 21. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluendo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur: et si post diem et noctem recessisset, dissipabat tentoria. 22. Si vero biduo, aut uno mense, vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, et non proficiscebantur: statim autem ut recessisset, movebant castra. 23. Per verbum Domini figebant tentoria et per verbum illius proficiscebantur: erantque in excubiis Domini iuxta imperium ejus per manum Moysi.

1 et 2. LOCUTUS EST DOMINUS AD MOYSEN IN DESERTO SINAI, ANNO SECUNDO POSTQUAM EGRESSI SUNT DE TERRA ÆGYPTI; MENSE PRIMO, DICENS: FACIANT FILII ISRAEL PHASE. — Hinc patet primum historicæ et temporis ordinem hic non spectari: nam secundum illum hoc caput ponendum esset ante caput primum; illa enim que narrantur capite 1, confugerunt mense secundo, ut ibi dicitur; hæc autem facta sunt mense primo ejusdem anni: nimirum voluit Moyses librum hunc *Numer.* a numeratione populi et Levitarum, quam præcipue hoc libro spectabat, inchoare, et alia, etiamsi prius contigissent, deinde subtexere.

Edixit ergo Deus hæc mense primo, ante decimam quartam mensis diem, jussitque ut decima quarta die celebraretur phase, sive pascha: idque ad hoc, ut secreti populi hæc festum, ejusque ritum legalem esse, neque tantum usurpatum fuisse semel pro ipso egressu ex Ægypto, sed duraturum semper in terra Chanaan.

Dico in Chanaan: nam in deserto post discessum e Sina non videntur amplius celebrasse phase, eo quod ibi inertes essent quando movenda essent castra. Unde nec circumcisionem, nec alia ceremonialia in deserto observantur, exceptis iis que nominatim exprimuntur, ut hic exprimitur, anno secundo mense primo celebratum fuisse phase.

Nota: Hebræi in Sina celebrantur solum pascha; non pentecosten, non festum tabernaculorum; non tubarum, etc., quia discesserunt e Sina antequam festorum illorum tempus adveniret; nam post erectionem tabernaculi, que facta est die primo mensis primi anni secundi egressus ex Ægypto, manserunt tantum in Sina per 30 dies. Ex Sina enim moverunt castra die 20 mensis secundi, ut patet cap. 1, vers. 11; ergo ex Sina discesserunt ante pentecosten: hæc enim incidit in diem sextum mensis tertii.

3. JUSTIFICATIONES, — Hebraice, *judicia*, id est debitum et prescriptum ritum. Simile est vers. 14.

3. QUI FEREBANT (phase) TEMPORE STO, — puta decima quarta die mensis primi. In hoc phase non servarunt legem de azymis panibus, quia in deserto vesebantur azymo manna quotidie innovato.

Nota: Hoc phase manducarunt tantum illi, qui

egressi erant ex Ægypto. Nam qui in deserto nati erant, erant incircumcisi; unde non licebat eis comedere phase: quamquam nec poterant per statum, erant enim infantes tenelli unius anni. Hæc enim contigerunt anno secundo egressus ex Ægypto.

7. IMMUNDI SUMUS SUPER ANIMA. — « Anima, » id est, cadavere, per euphrasin, quia videlicet tetigitur cadaver hominum. Tales enim, *Levit.* XXII, 4, arerent ab omni sacrificio: ac consequenter ab agno paschali. Pari modo leprosi, seminiferi, et laborantes fluxu sanguinis, utpote immundi, nunquam celebrabant pascha.

QUARE FRABANTUR, — quare privamur? hebraice, *cur prohibemur et arcemur a phase (1)?*

10 et 11. HOMO QUI FUERIT IMMUNDUS SUPER A. JOMA, SIVE IN VIA PROCUA IN GENTE VESTRA, FACIAT PHASE DOMINO IN MENSE SECUNDO, — *q. d.* qui immundus est in via proficiscentis, remotus a Judæa, et a Jerusalem (nam in ea sola licebat facere phase, ut patet *Deuter.* XVI, 2) tempore paschatis, hic suum pascha celebrat mense secundo. Judæi ergo qui peregrinabantur mense primo, sive paschali, hic debebant se comparare, si poterant, ut ante 14 diem, quo celebrandum erat pascha, domum redirent facturi pascha. Idem iudicium est de quibusvis immundis, nam par omnium est ratio; quod si facere nos poterant, debebant se parare in mensem secundum, ut ejus die decima quarta celebrarent pascha. Pari modo qui jam ob absentiam, vel aliam causam non possunt communicare in paschate, tenentur nos ubi redierint, vel poterint, communicare et celebrare suum pascha.

Hinc patet quod, si quis Judæus vovisset toto anno a carne abstinere, hic tamen non obstante voto, debuisset in paschate carnes agni comedere, quia hoc a Deo præceptum erat, unde per votum elidi non poterat; imo si quis vovisset non comedere carnes in paschate, peccasset, irritumque fuisset ejus votum, utpote Dei præcepto repugnans. Ita Abuleusis.

Nota: *Et in gente vestra*, referendum est, non ad *in via*, sed ad *in homo q. d.* Homo e gente

(1) Propterea, quare distinemur, sive detrahemur, scilicet a numero eorum, qui celebrant pascha?

Voxem
Abuleusis
a carni-
bus de-
bebat
abstine-
re carne
phase.

vestra, qui fuerit procul in via, hic faciat pascha mense secundo.

Quæres: Quid, si secundo mense adhuc immundi fuissent, vel procul a Jerusalem abfuis- sent, peregre agentes in via, licuisset eis celebrare phase mense tertio, aut quarto? Respon- deo id non licuisse, tum quia hic tantum præ- scribitur secundus mensis ad phase; tum quia alioqui ordo festorum turbatus fuisset, atque phase fuisset celebratum cum pentecoste, aut festo tabernaculorum, tubarum, etc.; tum quia tempore, quo Hebræi sunt educti ex Ægypto, id est primi mensis, aut certe proximi, in hoc pas- chatis festo maxima habetur ratio: quia festum paschæ expressum erat memoriale liberationis ex Ægypto, olim facte hoc eodem tempore; itaque præcurrunt Judæi, ut patet II *Paralip.* XXX, 43, collato cum vers. 18.

Dices: S. Augustinus hic, *Quest.* XV, immundis et peregrinantibus pascha prorogata usque ad tertium mensem.

Respondeo: S. Augustinus disjunctive loquitur; ait enim tales aut celebrasse pascha tertio mense, aut certe si pascha illo anno non egissent, non peccasse, quod posterius verum est.

13. PECCATUM SUUM (penam peccati sui, est melonymia) IPSE PORTABIT.

14. PEREGRINUS QUOQUE ET ADVENA, SI FUERINT APUD VOS, FACIANT PHASE. — Pro peregrinus et ad-vena, hebraice est unica vox *גר*, significans eum qui peregre venit, id est advenam; intellige, si is Judæus sit, aut Judaismo initiatus: hic enim solus poterat et tenebatur celebrare pascha; ideoque omnes, etiam peregrini et proselyti, qui poterant, tenebantur in paschate venire Hierosoly- mam: multi tamen in locis ab ea remotis habi- tantes, ob varia impedimenta excusabantur. Unde ait: « Si fuerint apud vos. »

13. IGITUR DIE QUAE ERIGITUR EST TABERNACULUM, OPERUIT ILLUD NUBES. — « Nubes, » id est columna nubis, que castra præibat quasi dux indicans viam per desertum in Chanaan, uti dixi *Exodi* cap. XIII, vers. 12.

Quæres, an columna hæc nubis creata et vera fuerit nubes. Calvinus in *Exodi* cap. XIII, insocia- tur execrabilis Serveti discipuli sui delirium: fixit enim Servetus nubem hanc increatam fuisse, ac si asset ipsa deitas Christi, quam unam ipse pro tribus personis SS. Trinitatis, quas negabat, non substituit; quasi tunc corporea fuerit deitas, quam filium figurativum ipse appellat, qui postea factus sit caro, non quod carum induerit, sed quia tanquam homo apparuit, ex tribus elementis ef- feratis et semine Davidis confusus. Quot hic ef- ferorum sunt monstra! tales discipulos nobis dedit Calvinus: ex ovo corvum agnoscit: fuit enim Ser- vetus mali corvi (Calvini) malum ovum, quia a Calvino hæresiarcha non nisi hereses confingere didicit.

Dico ergo primo: Certum est hanc nubem non

increatam; sed creatam fuisse, que columna specie et figura porrigeretur in altum, cui ovari navi angelus quasi naclerius assistebat, et per eam Dei nomine loquebatur, inclinando eam ad terram, vel ad tabernaculum, *Num.* XII, 3. Hinc dicitur *Psal.* XLVII, 7: « In columna nubis loquebatur ad eos. »

Dico secundo, columnam hanc nubis similem fuisse nubi quoad materiam, et quoad colorem: erat enim candida et lucida, instar nubis candidæ; a nube tamen differebat, quia erat nubes primo, purior et lucidior; secundo, densior et solidior; tertio, semper retinebat figuram columnæ, cum nubes sæpissime figuram mutent. Quarto, nubes a ventis, hæc columna ab angelo movebatur. Quinto, hæc columna semper erat sui similis, cum nubes sæpissime vel colorem, vel locum; vel vastitatem mutent. Sexto, nubes resol- vuntur in pluviam, hæc columna manebat col- umna. Septimo, nubes motu circulari moventur cum vento, hæc nubes movebatur motu recto, nunc antrosum, nunc retrorsum, nunc ad latus. Nam cum castra moverentur, nubes hæc collo- cabat se super, vel ante vexillum tribus Judæ (hæc enim erat prima et dux cæterarum, ut patet cap. X, vers. 43 et 44), et ejus motum et ductum sequabatur omnia castra: eum autem lo- cantia essent castra, columna hæc redibat a vexillo tribus Judæ ad tabernaculum, quod erat in medio castrorum, ut patet cap. II, vers. 2. Octavo, columna hæc accomodabat se, summeque motum ad vires Hebræorum, ut non celerius præce- deret, quam illi subsequi possent: moderabatur ergo suum motum secundum vires et gressum tot mulierum, parvulorum, senum; ovium, ag- norum, etc., qui erant in castris Hebræorum, que lento passu procedere solent.

A VESPERE AUTEM SUPER TENTORIAM ERAT QUASI SPECIES IGNIS USQUE MANE, — *q. d.* Columna hæc per diem habebat speciem nubis, per noctem vero habebat speciem ignis; qui castra omnia illuminabat. Hebræi putant duas fuisse columnas, unam nubis per diem, cui altera ignis sub noctem succedebat; sed verius est unam eandemque fuisse columnam, que per diem apparebat id quod revera erat, puta nubes erecta instar oo- lumnae: noctu vero splendebat ut ignis. Nam hoc loco dicitur noctu fuisse quasi species ignis, eo quod nubes hæc columnaris noctu flamma vide- retur. Quin et Philo eandem columnam fuisse narrat, sed que interdum lucebat splendore solari, noctu vero flammeo. Rursum id patet ex eo quod *Exodi* cap. XIV, vers. 20 et 24, eadem vocatur columna nubis et ignis, que se interposuit inter castra Hebræorum et Ægyptiorum, atque Hebræos illuminavit quasi ignis, Ægyptios vero obscuravit quasi nubes. Ita Abuleusis, Cajeta- nus, Pererius et alii, *Exodi* XIII. Hinc liquet ve- rius esse ignem hunc columnam nocturnam non fuisse verum ignem, sed quasi ignem, id est,

Quæ et
qualis
fuit co-
lumna
nubis?
Servetus
deliravit
cum in
excusam
fuisse.

habuisse speciem ignis, ut dicitur cap. xv et xvi.

Dices : Quomodo ergo *Exodi* xiii, 12 et 22, columna hæc nocturna vocatur ignis, si revera non erat ignis, sed nubes? Respondeo : Ignis vocatur, quia intuentibus videbatur ignis esse : splendebat enim ut ignis, et hunc splendorem nocte nobis hinc indebat Deus, per diem vero subducebat. Familiare enim est Scripturæ vulgari hominum more loqui, et rem vocare talem qualis apparet, etiamsi revera in se talis non sit. Sic deos alienos vocat idola, quæ revera neque dii, neque alieni sunt, sed ab alienis, sive alienigenis Gentibus habentur dii. Sic *Exodi* iii, vocatur rubus ardens, qui videbatur ardere; revera tamen non ardebat. Sic enim Plato in *Timæo*, triplicem distinguit ignem : primum, qui est in corpore ignito, puta in carbone, vel ferro candente; secundum, qui dicitur flamma, estque urens et lucens; tertium, qui lucet, et non urit : talis est lux solis et stellarum. Hinc Poeta :

Vos, æterni ignes, et non violabile nomen
Testor.

Ignis ergo hic non erat aliud quam lux, et splendor mirificus noctu columnæ inditus, qui tota castra illuminabat, instar lunæ vel solis; unde et sol vocatur *Sap. xviii*, 3. Ubi nota lucem huius columnæ fuisse rubeam instar flammæ, ut ait Philo. Inde enim vocatur ignis, indeque *Sap. xviii*, 3, columna hæc ardens, id est flammæ, non a calore, sed a colore nuncupatur.

Erat ergo hæc una columna, sed duplex habebat officium, ac proinde et duplicem speciem, sive figuram. Nam per diem obumbrabat castra, quasi nubes; noctu vero eadem illuminabat, quasi fax ignis.

Ita, allegorice, Christus et Spiritus Sanctus nos protegit ut nubes, et accendit ut ignis. « Spiritus Jesu, ait S. Bernardus, Spiritus bonus, Spiritus Sanctus, Spiritus rectus, Spiritus dulcis, Spiritus fortis, infirma roborans, aspera planans, corda purificans, quidquid in hoc sæculo nequam, difficile et angustum videtur, leve facit : hinc illatum opprobrium gaudium iudicat, despectionem exaltationem esse persuadet. »

Hoc duce ascendimus ad terram promissam, quia, ut ait Venerabilis Beda : « Sancti per Spiritus Sancti septiformem gratiam aditum vite celestis inveniunt : per timorem Dei humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum providi, per sapientiam maturi. » Merito ergo S. Augustinus invocat Spiritum Sanctum, dicens : « Sanctum semper opus in me spira, ut cogitem : compelle, ut faciam : suade, ut te diligam : confirma me, ut te teneam : custodi me, ne te perdam. »

Tropologie, columnæ lucis sunt fortes et illustres sancti. Venit aliquando Abbas Hilarion ad Abbatem Antonium, et dicit ei Abbas Antonius :

« Bene venisti, lucifer, qui mane oriris. » Et respondit Abbas Hilarion : « Pax tibi, columna lucis, quæ sustines orbem terrarum. » Uti habetur in *Vitis Patr.* lib. V, tract. 17, num. 4.

Talis columna lucis fuit quoque Simeon Stylites, qui ut omnes a terra traheret ad cælum, stetit in columna, per octoginta annos, vix comedens et dormiens, semperque vel orans, vel accedentibus dans monita salutis. Sic Petrus, Jacobus, Joannes in Ecclesia videbantur esse columnæ, ait Paulus, *Galat.* ii, 9.

Hoc de causa Christus, *Apoc.* iii, 12, Angelo, id est Episcopo, Philadelphie promittit : « Qui vicerit, ait, faciam illum columnam in templo Dei mei, » *q. d.* Faciam ut firmus sit, magnus et gloriosus tum in Ecclesia, tum in cælo. Alludit ad duas columnas templi Boos et Jachin, III *Reg. vii*, ut fuse ostendit ibi Viegas, sect. VI. Unde Richardus de S. Victore *primo*, sic exponit, *q. d.* « Efficiam ut qui fuerit persecutiones et tentationes, sit instar columnæ in se firmus per fidem, rectus per æquitatem, erectus per intentionem, sublimis per contemplationem, sustentans alios verbo consolationis, suffragio orationis, exemplo actionis. » Et Primasius : « Columna, ait, in fabricis munimini congruit et decori; sic et mundi rectores in Ecclesia eminenti numero dignitatis, et portant alios officio charitatis. »

Secundo Ambrosius : « Faciam illum columnam, » id est, prædicatorem in Ecclesia; quomodo Paulus, *Galat.* cap. ii, Petrum, Jacobum et Joannem vocavit columnas. Verum quia Origenes et Tertullianus et alii, qui erant quasi columnæ, ceciderunt, melius, inquit Ambrosius, « faciam illum columnam, » id est excelsam in cælo, ex quo non egredietur amplius.

Tertio, Abbas Joachim : « Faciam illum columnam, » id est, Prælatum. Hic enim *primo*, corpore terram, mente cælum tangit; *secundo*, per vitam activam inferioribus inhæret, et tamen per contemplativam sursum aspiciet; *tertio*, multis tusionibus expolitur; *quarto*, inter procellosos ventorum turbines, superpositam suæ curæ machinam infatigabiliter portat; *quinto*, tranquillus et immobilis est ut columna.

Notat ibidem Pererius in columna octo res spectari et laudari : scilicet rectitudinem, altitudinem, crassitatem, firmitudinem, rotunditatem, levorem, colorem et materiam, quæ facili est accommodare prædicatori, Prælato et cuilibet excellenti Sancto in Ecclesia, et maxime in cælo, ubi Sancti hi quasi columnæ nulli mutationi obnoxii, in æternum stabunt excelsi et gloriosi.

Quocirca S. Ephrem orans Deum, ut sibi revelaret, « qualis esset Magnus Basilius, in extasis vidit columnam ignis, cujus caput perungebat ad cælum, et vox desursum dicens : Ephrem, Ephrem, quemadmodum vidisti columnam hanc ignis, talis est et Magnus Basilius, » inquit *Ambrosius* in *apost. Vita*.

Recte ergo S. Gregorius, *XVII Moral.* xiv : « Quisquis, ait, in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricæ spiritualis erigitur; ut in hoc templo, quod est Ecclesia, positus, et utilitati sit et decori. »

18. AD IMPERIUM DOMINI PROFICISCEBANTUR. — « Domini, » scilicet moventis per angelum columnam nubis quæ dux erat itineris, et per hoc momentis et jubentis castra moveri et proficisci.

19. ET SI EVENISSET UT MULTO TEMPORE MANERET (nubes) SUPER ILLUD (tabernaculum), ERANT FILII ISRAEL IN EXCUBIS DOMINI, — id est, sistebant quasi excubantes, et advigilantes ad motum nubis, quomodo videlicet Deus moveret nubem, et per hoc juberet eos movere castra.

Nota : Hæc columna nubis quotidie bis quiescebat, etiam in motu castrorum, nimirum in prandio, et in cæna : tum enim cibos coquere, et seque his reficere debebant, tam homines quam animalia. Adde vespere et noctu eam semper quiescere : tum enim somnum capere debebant homines et animalia. Unde nusquam legimus eos noctu movisse castra; cum vero diutius quiesceret, figebant ibi tentoria, talisque quies vocatur mansio vel statio, quales quadraginta duas Hebræi habuerunt in deserto, ut patet cap. xxxiii.

Quæres, unde sciverint Hebræi quietem hanc fore diuturniorem, ibique figenda esse castra? Respondeo, ex eo : Si post meridiem absolute prandio quiescebat columna, signum erat ibi figenda esse castra; similiter si post nocturnam quietem, mane adhuc quiescebat columna, signum erat ibi herendum esse saltem usque ad prandium (1).

20. AD IMPERIUM DOMINI ERIGEBANT TENTORIA. —

(1) Vers. 20. Pro quot dies hebr. est ימים, proprie dies numeratio, per tot, quot numerari possunt, dies, id est per paucos dies.

Nota : Quoties columna movebatur et præibat castra, sacerdotes elevabant et portabant arcum Domini; Moyses autem Deum invocabat, dicens : « Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te a facie tua, » quæsi diceret : Surge, et proficiscere nobiscum, Domine, atque castra præi, hostesque nostros, æque ac tuos, fuga et dissipa, ut nos invadere non audeant. Cum vero columna rursus quiesceret, sacerdotes deponebant arcum, et Moses Dominum arce quasi insidentem invitans ad inibi cum Hebræis manendum, sic eum precabatur : « Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel, » ut patet cap. x, in fine.

Putant Hebræi defecisse columnam ignis et nubis statim post mortem Aaron, quæ accidit in quinto mense anni 40, aliquot mensibus ante mortem Moysi, et ingressum Hebræorum in Chanaan. Sed errant; nam *Deut.* xxx, 13, paulo ante mortem Moysi, dicitur hæc columna apparuisse Moysi et Josue. Columna ergo hæc perduravit usque ad ducatum Josue, eumque ac Hebræos deduxit in ipsam Chanaanem, ibique, æque ac manna, defect et disparuit.

21. DISSIPABANT (id est deponabant) TENTORIA, — suaque omnia convasabant.

23. PER VERBUM DOMINI FIGEBANT TENTORIA, — *q. d.* Per imperium Domini datum Moysi, ut videlicet quando moveretur columna nubis, moverent castra; quando sisteret, figerent castra, Hebræi movebant vel figebant castra. Ita, tropologie, Religiosi sequentes ductum obedientiæ, et viri pii sequentes sanctas inspirationes suas, agunt ex ducta et imperio Domini; unde decet eos esse in excubiis Domini, ac dicere : Audiam quid loquatur in me Dominus.

ERANTQUE IN EXCUBIS DOMINI, — excubantes ad motum columnæ, et consequenter castrorum, uti dixi vers. 19.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Subit Deus feri duas tubas, eorumque usus. *Secundo*, vers. 11, ad motum columnæ nubis Hebræi, instructa arce, movent castra ex Sina in Pharan. *Tertio*, vers. 29, Moses detinet Hobab sororum suum. *Quarto*, vers. 33, arca præiit castra, comprecante Mose.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra. 3. Cumque increperis tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. 4. Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israel. 5. Si autem prolixior atque concisus clangor increperit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. 6. In secundo autem sonitu et pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem, et iuxta hanc modum reliqui facient, ululantibus tubis in projectionem. 7. Quando